

Міністерство освіти і науки України
КРАСНОГРАДСЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ
КОМУНАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ
«ХАРКІВСЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ»
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

**Виховання у дітей дошкільного віку ціннісного
ставлення до культури українського народу засобами
музично-освітньої діяльності**

Методичні настанови

Красноград

2022

УДК 377.8.016:398.8-053.4(072)

В 54

Укладач:

Мудрик П. М., викладач музики Красноградського педагогічного фахового коледжу Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, спеціаліст вищої категорії, старший викладач

Рецензенти:

Халєєва О.В., завідувачка кафедри вокально-хорової підготовки вчителів Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, кандидат мистецтвознавства, доцент

Павлова Т. А., вихователь-методист Красноградського дошкільного навчального закладу (ясел-садка) № 5 Красноградської міської ради Харківської області.

В 54 Виховання у дітей дошкільного віку ціннісного ставлення до культури українського народу засобами музично-освітньої діяльності: методичні настанови / уклад.: П. М. Мудрик; Красноградський педагогічний фаховий коледж Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради. – Красноград, 2022. – 80 с.

Методичні настанови укладено відповідно до вимог Базового компоненту дошкільної освіти, освітньої програми для дітей від двох до семи років «Дитина», програми розвитку дітей від пренатального періоду до трьох років «Оберіг». Головне завдання музичного виховання дошкільників – розвивати здібності, вміння і навички засобами народної музики та фольклору, який несе в собі моральність, естетику, елементи народної мудрості, народної педагогіки.

Розробка містить матеріали, що допоможуть у вирішенні цього завдання і можуть бути використані здобувачами освіти спеціальності Дошкільна освіта закладів фахової передвищої освіти.

УДК 377.8.016:398.8-053.4(072)

Затверджено на засіданні науково-методичної ради
Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради (Протокол № від р.)

© Мудрик П.М., 2022

ПЕРЕДМОВА	4
РОЗДІЛ 1. МУЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ НАРОДНОГО ФОЛЬКЛОРУ	6
1.1 Музичне виховання дітей дошкільного віку засобами народного фольклору.....	6
1.2 З досвіду роботи щодо музичного виховання дошкільників засобами народного фольклору.....	11
РОЗДІЛ 2. ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ З НАРОДНОЮ КУЛЬТУРОЮ ЗА ДОПОМОГОЮ ТАНЦЮ ТА ГРИ НА ДИТЯЧИХ МУЗИЧНИХ ІНСТРУМЕНТАХ	25
2.1 Танець, як засіб ознайомлення дошкільників з народною культурою	25
2.2 Гра на музичних інструментах як вид музичної діяльності дошкільників	31
ПІСЛЯМОВА	37
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	38
ДОДАТКИ	40
ДОДАТОК А Інтегрована зайнятість дітей з пріоритетом музичного виховання та елементами казкотерапії	
ДОДАТОК Б Конспект інтегрованого заняття у старшій групі з патріотичного виховання на тему: «Моя сім'я»	
ДОДАТОК В Сценарій до Дня Святого Миколая	
ДОДАТОК Г Сценарій Різдвяного свята	
ДОДАТОК Д Інтегроване заняття з народознавства з пріоритетом соціально-природознавчої тематики для дітей старшого дошкільного віку «Криниця рідного краю»	

ДОДАТОК Е Українські народні музичні інструменти	
---	--

ПЕРЕДМОВА

У сучасних умовах зміни зовнішньої та внутрішньої політики України, її стратегічний курс на приєднання до європейської спільноти, що сприяє розширенню контактів з людьми різних мов та культур, подальшому розвитку інтеграційних та міграційних процесів, нових інформаційних і комунікативних технологій, утворення полікультурних компетенцій стає важливим завданням сучасної освіти. Підготовка фахівців має формувати здатність адекватно співіснувати в умовах все зростаючого багатокультурного суспільства і створення освітнього простору, який допоможе застерегти від дискримінації, відторгнення, насильства та конфліктів, пов'язаних із взаємодією різних культур та світоглядом різних народів. При цьому першорядним є створення умов для формування національно-культурної ідентичності, що дасть змогу вступити у діалог культур як повноцінному учаснику.

Зміст понять культура, полікультурність достатньо ґрунтовно досліджено українськими вченими (В. С. Болгаріна, О. С. Ковальчук, О. І. Локшина, І. Ф. Лощенова, О. К. Мітіна, О. В. Сухомлинська, І. Г. Тараненко та ін.).

Полікультурна освіта має глибокі корені. Її засновник Я. А. Коменський вважав необхідним підготувати дитину до життя у багатонаціональному суспільстві. Ж. Ж. Руссо писав, що потрібно виховувати

удітей повагу до різних людей, а І. Г. Песталоцці висловлював думку про те, що необхідно виховувати всіх дітей, як одну сім'ю, не звертаючи уваги на їх національність.

Такі відомі фахівці у галузі полікультурної освіти як А. Н. Джуринський, М. П. Лещенко, вважають, що усвідомлення різноманітності, багатосторонності світу та його цілісності, взаємозв'язку, взаємозалежності культур є базовою ідеєю концепції полікультурного виховання. Підкреслюється, що сучасна людина живе в умовах різноманітного расового, національного, релігійного і культурного оточення. Тому важливою умовою плідного співіснування та гуманістичної дії людей є глибоке знання власної національної культури та розуміння особливостей і традицій власного народу.

Серед сучасних вітчизняних педагогів та психологів особливості етносу вивчали і вивчають: М. Шульга, П. Гнатенко, В. Павленко, С. Таглін, Л. Орбан, В. Хрущ, В. Москалець, М. Пірен, Л. Шкляр та інші. Крім того, видаються праці, написані українськими авторами в еміграції, які раніше були недоступні широкому українському загалу. Серед них можна назвати таких, як Г. Ващенко, І. Рибчин, О. Кульчицький, І. Мирчук, В. Янів, І. Ярема, а також Ю. Липа, О. Субтельний та інші.

Мета настанов надати практичну допомогу здобувачам освіти спеціальності Дошкільна освіта розкрити основні особливості фольклорного виховання у дітей дошкільного віку, ціннісного ставлення до культури українського народу засобами музично-освітньої діяльності.

Предмет – основні особливості виховання у дітей дошкільного віку ціннісного ставлення до культури українського народу засобами музично-освітньої діяльності.

Головне завдання музичного виховання дошкільників – розвивати здібності, вміння і навички засобами народної музики та фольклору, який несе в собі моральність, естетику, елементи народної мудрості, народної педагогіки.

РОЗДІЛ 1. МУЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ НАРОДНОГО ФОЛЬКЛОРУ

1.1 Музичне виховання дітей дошкільного віку засобами народного фольклору

Музика – це світ прекрасних світлих, добрих почуттів; засобами якої у дитячих серцях відгукуються найчарівніші струни; у дитячих душах розквітають дивні квіти кохання і щастя, проростають зерна добра, краси, людської гідності, патріотизму. Музика живе вічно. З чим же ми повинні знайомити наших дітей в дошкільному віці на музичних заняттях в плані народознавства?

Багата наша спадщина, якою ми повинні збагатити і зцілити дитячі душі, запалити в них вогонь віри в існування кращого майбутнього, перемоги добра над злом. Ми, педагоги повинні плекати любов до рідної мови і викликати інтерес і повагу до національних традицій та звичаїв. Велика культура українського народу складалася тисячоліттями. Вона рясніє своїми традиціями, звичаями та обрядами. Але в наш час, коли багато що втрачено, забуто, коли невпізнанно змінилися життєві умови народу, ми дуже мало знаємо про життя наших предків.

Сучасний дошкільник живе у час, коли українська культура, рідна мова відчують вплив іншомовних культур. Героями сучасних дітей стають персонажі

іноземних фільмів, звучать мотиви, що відрізняються від традиційної української музики, на новорічні маскаради приходять люди-павуки та Бетмани. Але ми не повинні забувати про своє культурне минуле, про наші пам'ятки в літературі, живописі.

Національні відмінності збережуться і в двадцять першому столітті, якщо ми будемо стурбовані вихованням душ, а не тільки передачею знань. Саме народна культура повинна знайти дорогу до серця, душі дитини і лежати в основі його особистості.

Самосвідомість і самоідентифікація дитини закладаються на ранньому етапі його розвитку. Цей той стрижень духовного виховання, який повинен бути присутнім у кожному малюку, дозволяючи йому долучитися до витоків національної культури, традицій та світогляду свого народу.

Саме тому з давніх часів основу виховного процесу дітей віком до 10 років становили народні казки та перекази, пісні і танці, ігри та обряди. Дитина, виховуючись у звичному для нього мовному середовищі, без особливих труднощів запам'ятовувала не тільки специфічні мовні звороти, а й пізнавала красу народної музики, яка асоціювалася у неї з рідною домівкою, природою, оточуючими її людьми.

Саме народні пісні несуть в собі величезне смислове навантаження, яке дозволяє сформуванню у дитини такі необхідні йому особистісні якості, як добро, чуйність, справедливість. Народна музика є основою патріотичного виховання дитини, дозволяючи прищепити їй любов до своєї країни, перейнятися національним колоритом та почуттям власної гідності. Тому, вже з першого року життя малюка, йому необхідно прищеплювати любов до народної музики, яка відповідає за моральний і духовний аспекти його розвитку.

Народна музика досить легка для розуміння дітей і при цьому має багате емоційне забарвлення, передаючи різні почуття. Слухаючи її, дитина вчиться співпереживати, переймаючись радістю або сумом, а також безпомилково визначаючи, який саме інформаційний посил міститься в тому чи іншому музичному творі.

Народна музика включає в себе кілька основних категорій, про кожен з яких в дошкільному віці дитина повинна мати чітке уявлення. В першу чергу, це обрядові пісні, пов'язані з традиціями того чи іншого народу, які представляють собою найстаріший і самий великий пласт національної культури. Крім цього, маляті необхідно на прикладі показати, що являють собою частівки, сільський та міський фольклор [4].

За останні роки значно збільшився інтерес до народної творчості. Добре, що ми згадали про своє коріння і дали можливість дітям доторкнутися до джерела народної мудрості, творчості багатьох поколінь. Значення фольклору переоцінити важко.

Народна творчість виконує освітньо-виховну функцію.

Народна творчість сприяє розвитку пам'яті: у творах усної народної творчості зустрічається багато повторів, це допомагає краще запам'ятати, а потім відтворити їх зміст.

Народна творчість сприяє оздоровленню організму дитини в цілому: спів, музичні рухливі ігри, пальчикова гімнастика, ряд потішок можна використовувати для розвитку дрібної моторики.

Твори народної творчості впливають на розвиток мови дітей, збагачують словник, розвивають артикуляційний апарат, фонематичний слух.

Народні пісні, хороводи, ігри зі співом можна використовувати без супроводу, що дозволяє дітям

включати їх в самостійну музичну та ігрову діяльність, дозволяючи дітям проявляти себе творчо.

Народна музика, пісня зрозуміла і близька дітям. Величезне значення для розвитку дитини відіграють дитячі народні пісні – колискові, забавлянки, пестушки і примовки. Вони володіють не тільки дивовижною образністю, а й виконують виховну функцію, готуючи малюка до дорослого життя, прищеплюючи йому правильне світосприйняття, навчаючи і застерігаючи, а також формуючи його особистісні якості.

На початковому етапі розвитку дитини народні пісні можна виконувати самостійно або давати їх слухати малюкові в аудіозаписах. Згодом дуже важливо, щоб дитина, яка опанувала технікою співу, освоїла деякі з них. Це дозволить малюкові навчитися правильно будувати музичні фрази, вловлюючи пісенні інтонації, розширити свій кругозір і поповнити словниковий запас.

Народні пісні склалися голосом, без музичного інструменту. Тому багато з них зручні для дитячого голосу і легко ними засвоюються.

При цьому дуже важливо, щоб дитина розуміла, про що співає. Тому перед тим, як розучити з ним народну пісню, необхідно розповісти малюкові, чому вона присвячена. Яскрава і цікава історія здатна надовго врізатися в пам'ять дитині і підвищити її інтерес до народної творчості.

Обсяг звуків багатьох простих народних пісень відповідає невеликому діапазону дитячого голосу. Наприклад, пісня «Півник» побудована на трьох звуках, «Дві тетері» – на чотирьох, «Як у нашої Дуні», «Сіяли дівчата ярий хміль» – на п'яти звуках.

Ритм нескладних народних мелодій теж дуже простий: це чергування восьмих і четвертних. Розмір зазвичай – двох- і тридольний. Музичні фрази часто

закінчуються четвертними, що зручно для дитячого дихання. Куплетна форма з повторенням мелодії відповідає схильності дітей до повторення. Заспів і приспів, що зустрічаються в багатьох народних піснях, дають можливість дітям співати не весь час, а з відпочинком: заспів співають одні діти, приспів – інші.

Таким чином, під час співу народних пісень не стомлюються голосові зв'язки дітей.

Народні мелодії добре звучать і без інструментального супроводу. Простота змісту і форми, ясність і правдивість почуттів роблять просту народну пісню, музику виключно цінним засобом художнього виховання дітей. Вони легко засвоюють народну мелодію і співають її чисто і без підтримки музичного інструменту.

Цікаво відзначити, що цілий пласт українських народних пісень має чітко виражену виховну спрямованість.

Емоційне сприйняття народного мистецтва формує здатність до співпереживання. Ця здатність майже загублена сучасною людиною. Люди поступово відучилися співпереживати, співчувати, тобто відучилися вставати на позицію іншого человека. Це одна з якостей особистості, яка потребує реабілітації найвищою мірою, і починати це треба з раннього дитинства. Колискові пісні, потішки, примовки, пісні-ігри готують дитину до життя.

Пісні можуть виконуватися соло, хором, з підтанцюванням, проговорюватися речетативом, в хороводі, у супроводі народних інструментів.

Музичний дитячий фольклор надзвичайно багатий і різноманітний за тематикою та змістом, музичному строю, композиції, характеру виконання. Пісеньки-мініатюри (чотиривірші) доступні для дітей 3-4 років, а більш складні за обсягом пісні доступні дітям старшого віку.

Яскрава образність музичної мови фольклорних наспівів, їх виконання, що включає елементи гри, танцю, декламації, барвисті костюми роблять їх доступними для розуміння і виконання дітьми різного віку, починаючи з найменших.

Фантазія, уява, елементи творчих проявів супроводжують кожную гру дітей, а можливість грати без музичного супроводу, під власний спів, робить цей спів найбільш цінним музичним матеріалом.

Спочатку діти співають з підтримкою дорослого, а в подальшому – самостійно. В іграх зі співом дітиправляються у вмінні співати «а капелла».

На сучасному етапі головне завдання музичного виховання дошкільників засобами музичного фольклора-повернутися обличчям до народної музики, починаючи з самого раннього віку, коли ще тільки закладаються основні поняття у дитини, формується мова і мислення, розвиваються здібності, вміння і навички.

Необхідно спиратися на національне мистецтво, зокрема музичний фольклор, який несе в собі моральність, естетику, елементи народної мудрості, народної педагогіки [6].

1.2 З досвіду роботи щодо музичного виховання дошкільників засобами народного фольклору

Педагог, який здійснює музичне виховання дітей, повинен працювати в тісному контакті з вихователями та спеціалістами. Разом вирішувати, яку музику використовувати на комплексних, тематичних заняттях, як її краще піднести. Разом з педагогами потрібно використовувати на заняттях і в повсякденному житті музичні твори, цінні у виховному відношенні. Намагатися

розкрити перед дітьми їх красу, зробити ці твори знайомими і улюбленими. Причому ті образи, до яких привертається увага дітей, повинні бути яскравими, конкретними, що викликають інтерес, пробуджуючи уяву.

Завдання полягає в тому, щоб посіяти і виростити в дитячій душі насіння любові до рідної природи, до рідного дому і сім'ї, до історії та культури країни, створеної працями рідних і близьких людей, тих, кого звать співвітчизниками.

Патріотичні почуття закладаються в процесі життя і буття людини, що знаходиться в рамках конкретної соціокультурного середовища. Люди з моменту народження інстинктивно, природно і непомітно звикають до навколишнього їхнього середовища, природи та культури своєї країни, до побуту свого народу. Тому базою формування патріотизму є глибинні почуття любові та прихильності до своєї культури і свого народу [14].

Великі потенційні можливості морально-патріотичного впливу полягають у народній музиці. Народні музичні твори ненав'язливо, часто у веселій ігровій формі знайомлять дітей зі звичаями і побутом українського народу, працею, дбайливим ставленням до природи, життєлюбством, почуттям гумору.

З музичним фольклором діти знайомляться на музичних заняттях, у повсякденному житті, на дозвіллі і при участі в народних святах. Народна музика викликає інтерес дітей, приносить їм радість, створює гарний настрій, знімає відчуття страху, неспокою, тривоги – словом, забезпечує емоційно-психологічне благополуччя. Багатство і різноманітність змісту дитячого фольклору дозволяють вибирати найбільш яскраві його зразки. Всі народні пісні, а також народні мелодії, що використовуються в слуханні та ритмічній діяльності дітей, володіють великою художньою і пізнавальною

цінністю. За допомогою народної музики діти знайомляться з життям і побутом українського народу, зі зразками народної музичної творчості. У кожному садочку є аудіо і відео записи народної музики, казок, звучання народного оркестру. Таким чином, даються поняття: «народна музика», «оркестр народних інструментів», «народний хор». На заняттях у доступній формі розповідають дітям, що пісні, казки, примовки люди почали складати дуже давно, але не вміли їх записувати, і так вони передавалися з покоління в покоління. Хто їх складав – невідомо. Кажуть – народ склав ці пісні, казки. Тому їх і називають народними.

Старшим дошкільнятам називають імена видатних українських композиторів, кажуть, що ці композитори використовували народні мелодії у своїй творчості.

Твори української музичної та усної народної творчості, що використовуються в роботі з дошкільнятами, прості, образні, мелодійні, тому діти їх швидко засвоюють.

Інтонаційні звороти пісень дозволяють дітям використовувати їх як у молодшому віці, так і в старшому. Ці пісні сприяють розвитку початкових співочих навичок у дітей молодшого віку. У старшому віці вони дуже ефективні як виспівування. Українські пісні стають більш зрозумілими, доступними, коли я включаю їх в таку виконавську діяльність, як гра на дитячих музичних інструментах. Широко використовують у роботі різноманіття народної музики для розучування танцювальних рухів, інсценівок, хороводів, танців. Українська народна музика постійно звучить при виконанні рухів на музичних заняттях і в ранковій гімнастиці. Різноманітність мелодій збагачує музично-ритмічні рухи дітей, відводить їх від трафарету і надає рухам певного забарвлення.

Кожне музичне заняття потрібно хоч частково, але пов'язати із народним мистецтвом. Широко використовують народні пісні, ігри, дитячі забави, народну мудрість, легенди, роблю драматизації народних казок, ляльковий театр чи інсценівки. Навіть діти молодшої групи із таким естетичним задоволенням виконують ролі Баби, Діда, Ріпки, собачки Хвінки, киці Мінки, мишки Оришки тощо. А дітки ясельної групи як невіддільно широко виконують ролі трьох гусей, що живуть у бабусі.

Талантів на українській землі безліч. Наші діти – це глина, з якої наше завдання виліпити естетично прекрасну, морально стійку українську націю, український народ.

Сила впливу на дитину творів народної творчості зростає, якщо ознайомлення з ними здійснюється на основі власної діяльності дошкільника. Виходячи з цього, в роботі з дітьми необхідно домагатися, щоб вони були не тільки активними слухачами і глядачами, а й активними виконавцями пісень, танців, хороводів, музичних ігор тощо, активно включалися в роботу і з підготовки до свят і розваг.

У ряді випадків використовують взаємозв'язок музичного та образотворчого мистецтва. Народна музика включається в заняття з образотворчої діяльності, коли діти створюють декоративні композиції за мотивами народних промислів. Часто включається і усний фольклор (казки, потішки, прислів'я, приказки, загадки, скоромовки), що збагачує змістовну і образну сторону мови і стимулює емоційні відгуки дітей, робить процес сприйняття народного мистецтва більш яскравим, глибоким і усвідомленим.

Таким чином, залучаючи дітей до музичної спадщини свого народу, ми виховуємо в них почуття

патріотизму, а воно невіддільне від виховання почуття національної гордості.

У садочку влаштовують родинні свята, де збираються разом діти і їхні родини. «З родини йде життя людини», – так справедливо каже народна мудрість.

Для того, щоб діти могли глибше дізнатися про історію свого роду, важливо знайомити дітей з професіями їхніх дідів-прадівів, а це означає що повинні знати і старовинні професії, ремесла, знаряддя праці, вироби народних промислів.

З цією метою доречно в дитячому садочку провести театралізоване дійство «ярмарок», щоб діти наочно могли поглинути у світ невичерпного джерела народної мудрості, пов'язаного з історією, побутом, ремеслами та душею народу, її народного мистецтва, фольклору, іскрометного жарту. Ярмарок – це місце, де зустрічаються виробник і споживач, щоб продати чи купити товар, погуляти, пожартувати, поспівати, потанцювати, позмагатися.

Як тут не згадати славнозвісний Сорочинський ярмарок у Полтавській області, оспіваний самим М. В. Гоголем у циклі повістей «Вечори на хуторі біля Диканьки». Діти дуже люблять приймати активну участь у таких дійствах.

Пісня, спів і музика, часто є нерозривною частиною рухових забав та ігор, розвиває в дитини найкращі душевні якості.

Подобаються дітям різні інсценування пісень. Наприклад, таких народних пісень, як «Зажурився, дідусьок, що має робити», «Куди їдеш, Романочку», «Несе Галя воду», «Ой під вишнею». Цей список можна продовжувати і продовжувати. Але важливим є те, що в інсценівках пісень діти мають можливість проявити себе не лише як співаки, але і як маленькі актори.

Наступним етапом роботи в цьому напрямку стало використання музики при ознайомленні дітей з образом Батьківщини. Для дитини-дошкільника Батьківщина – це мама, близькі рідні люди, що оточують його. Це будинок, де він живе, двір, де грає, це дитячий садок з його вихователями та друзями. Від того, що бачить і чує дитина з дитинства, залежить формування його свідомості і ставлення до навколишнього.

Моральне виховання дитини-дошкільника – це, насамперед виховання любові і поваги до матері. Для багатьох людей це слово «мама» – найпрекрасніше слово на землі. Всі діти люблять своїх мам. Вони роблять мамам подарунки, малюють їхні портрети і навіть складають про них вірші і казки. Пісні про маму стійко увійшли в дитячий репертуар. Почуття малюків відрізняються простотою, безпосередністю:

Для того щоб ці пісні міцно увійшли в життя дитини, я, спільно з вихователями та спеціалістами, використовую їх в різних ситуаціях: під час ранкових бесід про маму, на заняттях – після читання віршів про маму, при розгляданні репродукцій із зображенням матері з дитиною, а також у комплексних заняттях і в святковому концерті, присвяченому Жіночому дню 8 Березня.

Саме тому у дитячому садочку щороку другої неділі травня святкують Свято Матері. В цей день діти мають прекрасну нагоду привітати своїх матусь з їхнім святом (прочитати вірші, заспівати пісні, затанцювати, подивитись на ігри-атракціони, в яких приймають участь матусі та бабусі), просто притулитися, обняти, поцілувати, подарувати квіти, промовити найкращі слова подяки.

Усьому цьому вчать дітей з дошкільного віку – любити, шанувати, берегти матерів і бути їм завжди вдячними дітьми.

Музичний матеріал до таких свят завжди підбирають з особливою увагою. Адже мами приходять на свято для того, щоб відчувати любов своїх крихіток. А чи багато людині для щастя треба? Трохи уваги, трохи поваги, трохи любові і сердечного тепла. Не забувають у садочках вшановувати також і бабусь – адже вони матусі наших матусь, татусів і також тішаться привітаннями від своїх обожнюваних онучат.

Дуже вірно помітив російський письменник Ю. Я. Яковлев: «Любов до Батьківщини починається з любові до матері. А людина починається з його ставлення до матері. І все краще, що в людині, дістається йому від матері».

У продовження цієї теми хочеться відзначити ще один аспект, над яким потрібно працювати. Це знайомство з малою Батьківщиною. Діти люблять дізнаватися про те місце, де вони народилися і живуть в даний час. Рідне місто. ... Треба показати дитині, що воно славне своєю історією, традиціями, пам'ятками, пам'ятниками, знаменитими людьми.

У роботі дуже важливо, щоб мистецтво допомагало сприйняттю оточуючого, розвивало в дітей почуття прекрасного, створювало у них певний настрій, виховувало любов до рідного міста і повагу до людей, що живуть у ньому. Дитина буде любити і по-справжньому цінувати свій рідний край, якщо ми навчимо її цьому.

Почуття любові до рідної природи – ще одна з складових патріотизму. Саме вихованням любові до рідної природи, можна і потрібно розвивати патріотичне почуття дошкільнят: адже природні явища та об'єкти, що оточують дитину з його появи на світ, ближче йому і легше для його сприйняття, сильніше впливають на емоційну сферу. Через сприйняття музичних образів, що викликають у дітей різноманітні емоційні переживання,

почуття радості, смутку, ніжності, доброти, виховуємо таке ж відношення і до образів реальної природи.

Виразність народної музичної мови, яскравість і поетичність слів допомагають дітям відчутти теплоту і сердечність народних пісень, що оспівують красу рідної природи. У репертуарі програми з музики багато музичних творів, в яких передані образи добре знайомих дітям тварин і птахів. Діти з величезним задоволенням передають за допомогою виразних рухів ці образи.

Кожен тимчасовий цикл (осінній, зимовий, весняний) слід закінчити тематичним святом або розвагою.

Плануючи такі свята, використовують в роботі з дітьми такі методи і прийоми, які спрямовують увагу дітей на ті чи інші явища, відображені в музиці, розвивають здатність порівнювати реальні образи навколишнього з художніми образами музичних творів.

Ця атмосфера радісної зустрічі з рідною природою надовго залишається в пам'яті дитини, сприяючи формуванню його свідомості як громадянина і патріота.

Актуально, що фольклорний матеріал тісно пов'язаний із народними традиціями. І великою проблемою є введення українського музичного фольклору у життя дитячих свят.

Фольклорний матеріал тісно пов'язаний з народними традиціями. Залучаючи дітей до участі у традиційних народних святах та звичаях, слід проводити певну підготовчу роботу, щоб діти засвоїли, що означає та чи інша традиція, як вона відмічається в народній творчості, які має символи, атрибути, які предмети та яким чином пов'язана з народними прикметами та календарем.

«Якщо хочеш пізнати націю – вивчай її свята». Це мудре народне повчання спробуємо простежити. Віддавна народні свята чергуються з буденною працею.

Кожний обряд здійснювався тільки у певний, чітко визначений час Кола Сварога (Зодіаку, річного календаря). Святкові обряди узгоджувалися з річними фазами небесних світил, за їхньою допомогою намагалися зміцнити добрі, корисні природні сили та нейтралізувати ворожі енергії.

Предки українців святкували вісім головних Сварожих свят: Різдво Божича Колодій, Великдень, Зільних (Зелені Свята, Русалії), Купайла, Боги-Спаси, Свято Врожаю (осіннє рівнодення), Калиту (Андрія). Між цими великими святами були менші, але важливі: Місяця, Дани, Громниці, Пташине свято, Велеса, Вербиці, Ярила, Радуниці, Лади, Весілля Свічки (Калина), Рожаниць, Мокоші, Свято Плуга, Свято Роду.

Під час свят дорослі та діти з музикою, танцями, іграми брали участь у ритуальних діях, співали величальні пісні.

Свята на пошану Сонця – найосновніші в традиційній культурі. Започатковано свята сонячного циклу (Коляда, Великодня, Купайла, Калита) ще народами трипільської культури, прадавніми хліборобами. Потім на народні свята були накладені церковні: Коляда стала Різдвом Христовим, Великдень – Паскою, Купайло – Іваном Купалом, Калита – днем Андрія Первозванного.

Тож щоразу, проводячи дітей стежками календарної обрядовості, я сподіваюсь, що і вони поведуть своїх дітей, забезпечуючи тим самим зв'язок поколінь.

Коляда. Це свято зими. Різдво нового світла. Стародавнє слово «різдво» означає народження. Після хрещення Русі християни в Україні святкують Різдво як народження Сина Божого Ісуса Христа. Відзначається протягом двох тижнів (7-19 січня). Це суто родинне свято. В переддень свят кожна людина намагається вчасно повернутися до своєї родини, бо казали, хто «одіб'ється від сім'ї, той цілий рік блукатиме манівцями».

Новорічна обрядовість давня, як сам світ. Колядки, щедрівки, новорічні засівальні обряди, парубоцькі ватаги під супровід троїстих музик з казковими персонажами «Маланки» та «кози», – все це глибокі народні традиції, пов’язані з зустріччю Нового року.

В садочку, починаючи з ясельного віку, діти співають колядки.

Дівчинка: «Я маленька дівонька,
 Як у полі квітонька.
 На сопілці граю
 Вас з Різдом вітаю.»

Хлопчик: «Я маленький хлопчик,
 Виліз на стовпчик,
 На дудочку граю,
 Вас усіх вітаю.»

Серце радіє, душа оновлюється щоразу, коли бачиш, як ці малі крихти співають, нехай навіть вимовляючи половину з тих слів, але з повною віддачею. колядники!

Свято весни (Стрітення). Разом з пробудженням природи від зимового сну в Україні починається цикл весняних свят.

Олекса Воропай так подає образ весни: «Вона, ця дівчина – весна, – бажаний і довгожданий гість, її закликають дівчата піснями-веснянками, її зустрічають діти з дарами – солодким печивом у вигляді пташок, її уособлює найкраща з дівчат напередодні св.Юрія «Ляля» або «Леля», що одягає на себе білу вишиту сорочку, кладе на голову вінок з весняних квітів, оперізується «зеленим» поясом з трави і квітів, і роздає дівчатам діри-вінки, що вістять весілля». Наші пращури уявляли весну цілком реальною особою – стрункою, веселою, завітчаною та співучою юнкою. Там, де вона з’являлась, все оживало, квітло, дзвеніло піснями».

Закликання Весни пов'язане насамперед із птахами. Найпоширенішою формою зустрічі весни в Україні були дівочі хороводи та веснянки, наприклад:

«Ой, на горі кладочка,
Там одила паночка,
Розсипала пір'ячко
На наше подвір'ячко.
Ходім, ходім, діточки
На поле поляночку
Позбирати квіточки,
Співати весняночки.
Ой, нагорі пісенька,
Там ходила дівчинка,
Розтуляла віченьки
У кожної квітоньки.»

Чудова, лірична мелодія цієї весняночки. А скільки їх і ліричних, і жартівливих, і просто веселих в нашого народу? І не злічити! Одна краще за іншу. Ось і водить дівтора нескінченні гаївочки, славлячи Весну і Бога.

Великдень. Це свято весняного воскресіння, оновлення природи, духовного очищення, це Великий День повороту сонця. Ритуальне дерево Нового року – ялинка, а весни – верба. Великодня Верба – Прадерево життя.

Великдень – початок хліборобського року. Християни святкують Великдень як воскресіння Сина Божого Ісуса Христа.

«Христос Воскрес! Христос Воскрес!
Радість небо нам являє,
Паска красна нас вітає.
Радуйтеся, люди нині,

Бог дав щастя всій родині,
Бог дав радість із небес –
Христос Воскрес!»

Зі слів: «Христос Воскрес!» і відповіді: «Воістину воскрес!» вже скільки віків починається це світле свято. «На Великдень червоне яєчко славиться», – казали в народі. Яйце – символ життя на землі: і пасочка печеться – тіло Боже. Збирається Великодній кошичок, в який входить, окрім Паски, яєчок (крашанок чи писанок), шинка, ковбаса, хрін, масло, сир і посвячується він у церкві після Служби Божої. А згодом біля церкви діти водять веснянки та гаївки, прославляючи святе Воскресіння Сина Господнього Ісуса Христа і відродження самої природи, перемоги добра над злом.

Маленькі діточки, тримаючи у руках дерев'яні писаночки, співають:

«Куда-кудак, куд-кудак,
Знесла яйце як кулак»,
А старші:
«Ой, Марічка писанки писала,
На Великдень дітям дарувала
Гори в них високі і смереки,
Світ від них дивується далекий...»

А які чудові гаївки! «Хто видав, хто чував Соломію на торзі», «Купса», «Подоляночка», «Жучок»:

«А в нашого Жучка золотая ручка:
Грай, Жуче, грай, небоже,
Най ти Господь допоможе
Грай, Жуче, грай!
А в нашого Жученька золотая рученька:

Грай, Жуче, грай, Жучеой, грай, Жуче, грай, небоже,
Най ти Господь допоможе.»

Дуже багато варіантів кожної гаївки, в кожній місцевості співають по своєму. Цікаві забави із писанками та крашанками «Навбитки», «В котка», «Хованки», «Діставалки», «Хто далі покотить писанку», «Чия писанка сильніше», «Покрути яйце».

Ще на Великодні свята, перед тим, як має зійти сонце, люди відчиняли усі віконця, відхиляли фіранки на вікнах і усували все, що не пропускало до хати чародійного проміння великоднього сонця, що за народними традиціями і віруваннями приносить у дім щастя і здоров'я.

Після Служби Божої та освячення розходилися по домівках, гостях, христосуючись дорогою з усіма зустрічними та обмінюючись писанками та крашанками.

Великдень, як і Різдво – сімейне свято.

Великоднє гаювання (грища та розваги) відбуваються переважно протягом перших трьох великодневих днів, продовжується на Проводи (тобто наступного тижня).

Особливу увагу слід приділяти українським народним казкам та творам Т. Г. Шевченка, І. Франка, Л. України, П. Глібова, В. Верховинця, у яких згадуються народні свята та звичаї.

Все це у комплексі підвищує інтерес дітей до наступної події та наприкінці збагачує їх враження.

Спілкуючись з джерелами народної творчості, діти відгадують характер свого народу, його кращі людські риси: доброзичливість та гумор, працелюбність та бережливе відношення до плодів своєї праці та вміння відтворювати різноманітні традиційні обряди та щирість душі.

Особливо підкреслюється роль дорослих при проведенні фольклорних свят у дитячому садку. З радістю діти сприймають участь у них своїх сестер, братів, батьків, бабусь та дідусів.

Участь у спільних виступах, драматизація сприяє виникненню особливої атмосфери дружнього спілкування дітей і дорослих, збагачує духовний світ не лише малюків, а й всіх хто їх оточує.

Особливого забарвлення фольклорним розвагам, святам надає гра дітей на дитячих музичних інструментах.

І мета дорослих – виховувати любов до народного мистецтва в дітях, повагу до праці народних умільців, гордість за талановитих земляків, викликати бажання самим в житті бути схожими на них, щоб прославити нашу Україну.

Тож для вихователів та музичних керівників дитячих садочків вкрай необхідним є грамотно, з любов'ю в серці і голосі спілкуватися з дітьми саме українською мовою, виховувати і рости справжніх патріотів України своєю кожноденною кропіткою працею, вносячи по крапельці доброти, чесності, справедливості, щирості, милосердя, краси, гармонії, великодушності, благородства, мудрості, душевної свободи, гідності, віри, надії – тих життєво необхідних моральних якостей та цінностей [19].

РОЗДІЛ 2. ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ З НАРОДНОЮ КУЛЬТУРОЮ ЗА ДОПОМОГОЮ ТАНЦЮ ТА ГРИ НА ДИТЯЧИХ МУЗИЧНИХ ІНСТРУМЕНТАХ

2.1 Танець, як засіб ознайомлення дошкільників з народною культурою

Танцювальне мистецтво можна, безумовно, розглядати як один з найбільш дійових факторів формування гармонійно розвинутої, духовно збагаченої особистості.

Відомо, що ще здавна танець був засобом вираження почуттів та емоцій людей. Відокремившись від прямого зв'язку з обрядами, де він мав насамперед релігійно-магічний зміст, танець набув значення мистецтва, що втілює красу людського тіла, різноманітний душевний стан. Природа танцю образна і має за основу узагальнення багатоманітних «пластичних мотивів», відібраних із реального життя рухів, які організуються за законами ритму, симетрії, орнаментального узору. Танець органічно пов'язаний з музикою, яка посилює виразність танцювальної пластики, дає йому емоційну ритмічну основу [5].

Багато дослідників розглядають виховний вплив танцю у зв'язку з його значним фізично-культурним та духовно-культурним потенціалом, що сприяє всебічному розвитку дитини. Естетичне виховання засобами ритміки та хореографії висвітлено у працях Є. Б. Абдуліної, Б. В. Асаф'єва, А. Р. Верещагіної, Д. Б. Кабалевського, К. В.

Тарасової, В. І. Шпак. Проблемам музично-рухового розвитку дошкільників, формуванню в них навичок виконання танців, розвитку творчості під час означеної діяльності присвячено дослідження Р. Т. Акбарової, С. В. Акішева, Н. О. Ветлугіної, О. В. Горшкової, А. М. Зіміної, М. Л. Палавандішвілі, О. П. Радиної. Ученими підкреслюється, що за допомогою рухів дитина пізнає світ: рухаючись під музику, вона вчиться повнішому її сприйняттю, завдяки чому отримує певні враження від музичних творів. При цьому у дітей розвивається загальна музикальність, творча уява, поступово формується художній смак, розвиваються спеціальні здібності музично-рухового виконавства.

Треба зазначити, що танцювальне мистецтво, як ніщо інше, передбачає культуродоцільність, тобто «відкритість» різних культур. З огляду на це особливого значення набуває знайомство дітей з народним танцем, що, як і кожний витвір народного мистецтва, є «плодом народної творчості, уособленням його смаків і вподобань, дзеркалом національних особливостей художнього мислення народу».

Виходячи з цього, використання танців різних народів у процесі організації танцювальної діяльності дітей старшого дошкільного віку, на мій погляд, сприяє створенню умов для найбільш повного (з урахуванням віку) ознайомлення дошкільників з розвитком культури сучасного суспільства. Цей аспект естетичного виховання у процесі танцювальної діяльності потребує насамперед знань у галузі національної культури. Такий підхід, на мій погляд, дає змогу дошкільнику побачити та зрозуміти єдність національної танцювальної культури із світовою, сприяє формуванню різних пізнавальних інтересів, пробуджує чуттєвість, а також створює умови для розвитку танцювальної творчості.

На сучасному етапі психолого-педагогічні дослідження та передова педагогічна практика все більше звертають увагу на необхідність формування естетичного досвіду дітей. Прогресивні вітчизняні науковці та діячі мистецтва відстоюють необхідність знайомства з народними традиціями. Але, на жаль, серед засобів, що сприяють цьому, танцювальна діяльність посідає незначне місце.

Недостатня увага приділяється і національним хореографічним традиціям, які є важливим засобом формування у старших дошкільників, національної свідомості розвитку їхньої художньо-естетичної культури.

Постає питання, чи готові діти старшого дошкільного віку до танцювальної діяльності. Початковим етапом у визначенні стану цього питання було проведення з дітьми бесід, аналіз яких дозволив визначити ставлення дошкільників до танцювальної діяльності взагалі та особистого ставлення до народного танцю. Також було звернено увагу на їх знання в галузі національних хореографічних традицій. Спостереження за самим процесом танцювальної діяльності дошкільників, виконання ними експериментальних завдань було спрямовано на визначення рівня музично-рухового розвитку дітей. При цьому особлива увага приділялась виконанню дошкільниками різних народних танців, а також танців, що є втіленням національних хореографічних традицій.

У результаті було з'ясовано, що діти, безперечно, люблять танцювати. Відповідаючи на питання «Чи любиш ти танцювати і чому?», вони орієнтувалися на емоційні враження, спогади, пов'язані з власним досвідом («Мені стає дуже весело» «Полюбляю танцювати для батьків, коли всі радіють та плескають»). І лише окремі діти виявляли розуміння значення танців («Я хочу бути стрункою»,

«Я буду як балерина», «Хочу красиво ходити та гарно рухатися»). Одержані дані свідчать про те, що дошкільники лише частково сприймають хореографічне мистецтво. Більшість дітей говорять про танці, які вони виконували, пов'язуючи це лише з яскравими костюмами, які їм купували або шили батьки («Була Сніжинкою; платтячко сяло, немов дорогоцінне каміння», «Був Петрушкою у яскравому ковпаку», «Була у чудовому костюмі Квітки»). Не змогли розповісти про те, що саме їм подобається у танцях 10,6 % дітей («Не пам'ятаю», «Забув», «Сподобалось, але не пригадую»). У ході розмов було з'ясовано, що більшості дітей подобаються рухливі танці, що виконуються під веселу, жваву сучасну музику. Музика спокійна, лірична за характером викликає у окремих дошкільників бажання слухати її, мріяти.

З'ясовуючи ставлення старших дошкільників до народних танців, ми дійшли до висновку, що в цілому діти мають про них надто скромні знання. Вони говорили про народні танці як про гарні, майже завжди веселі, але при цьому більша частина малюків затруднялась із наведенням прикладів назв хореографічних композицій, а тим більше визначенням національної приналежності того чи іншого танцю. Це свідчить про те, що при організації процесу танцювальної діяльності дошкільників педагоги приділяють увагу лише музиці та рухам того чи іншого танцю і зовсім не звертаються до змісту танцю та його сюжету. Недостатня увага приділяється назвам композицій, а тим більше історії виникнення того чи іншого танцю. Ця ситуація і призводить до відсутності у малюків яскравих вражень від виконання танців, емоційного ставлення до них. Дані опитування свідчать про те, що запас уявлень дітей про народний танок обмежений і визначається швидше переглядом концертів,

телепрограм, аніж власним досвідом, набутим на музичних заняттях.

Дітям пропонувалося також назвати та показати рухи відомих їм народних танців. При цьому дошкільники виконували рухи, що не мають яскравого національного забарвлення та можуть використовуватися у різних танцях (плескання, оберти, виведення ноги на каблук тощо). Більше того, при показі вони не використовували положень рук, характерних для тієї чи іншої національності. Танцюючи, діти основну увагу приділяли рухам ніг, повністю була відсутня робота тулубу, голови. На наш погляд, це пов'язано з тим, що на музичних заняттях дітей не знайомлять з особливостями виконання танців різних народів, а також не приділяють достатньої уваги розвитку у малюків координації музичного руху, узгодженості роботи всіх ланок тулуба відповідно до музики.

Зацікавлено діти описували предмети, з якими виконуються народні танці. Дошкільники називали віночки, ложки, хусточки, квіти. Це, звичайно ж, підкреслює доцільність використання атрибутики при організації танцювальної діяльності дітей старшого дошкільного віку. Танцювальні композиції, в яких присутні ті чи інші предмети, викликають у дошкільників зацікавленість. Діти з більшим бажанням розучують їх та виконують з великим ентузіазмом та захопленням. Слід зазначити, що від художнього, образного оформлення також залежить виховне значення танцю. Гарно дібраний костюм та атрибутика привчають дитину входити у світ образів танцю, що має значний вплив на свідомість дитини, її виховання.

Велику увагу необхідно приділяти українському костюму. Народне вбрання, як і танець, нерозривно пов'язане з традиціями, побутом, працею, культурою і мистецтвом народу. Знайомство з ним, безперечно,

впливає на обізнаність дітей з національною культурою. Окрім цього, одяг не тільки створює певний настрій, а і тісно пов'язаний з танцювальною лексикою, характером того чи іншого танцю. Особливу зацікавленість у малюків викличе костюм, який, підкреслюючи національні особливості, має сучасне кольорове звучання. Так, після розгляду та обговорення українського національного костюму діти говорили про те, що він «дуже яскравий», «гарний», виявляли бажання його вдягнути.

На музичних заняттях всі, дівчатка та хлопчики, з радістю сприймають новий танець, причому інтерес малюків зростає по мірі ознайомлення з ним. Під час розучування та виконання рухів більшість дітей відчували себе на підйомі, намагалися старанно виконувати рухи, навіть звертали увагу на якість виконання («Я гарно танцюю?»)..

При виконанні танців на ранках, вечорах розваг дошкільники завжди почувалися вільно, не розгублювалися, характерною була ритмічність та виразність виконання рухів.

Спостереження за процесом самостійної музичної діяльності показали, що дошкільники інколи танцюють, але переважно сучасні танці. Вони ритмічно рухаються, количують улюблену музику.

Незважаючи на це, у дітей старшого дошкільного віку спостерігається справжній інтерес до танцювальної діяльності, але при цьому сучасні танці їх цікавлять більше ніж народні. На наш погляд, повна неінформованість дошкільників у галузі народного танцювального мистецтва пов'язана з неправильним підходом педагогів до організації процесу танцювальної діяльності дітей старшого дошкільного віку. Цей факт є і причиною невизначеності інтересу дітей до національних хореографічних традицій. Не маючи достатніх знань про

народні танці, а також відповідних танцювальних навичок, малята виконують їх без задоволення. Відсутність позитивного емоційного ставлення до танцювальної діяльності призводить до того, що не реалізується виховний потенціал танцювального мистецтва.

На мій погляд, процес танцювальної діяльності може значною мірою вплинути на естетичне виховання дитини, якщо будувати його на основі культурологічного принципу, який включає культуродоцільність, чуттєвість як сукупність емоційних відчуттів, готовність дитини до виконавчої творчості. При цьому можливе активне залучення дошкільників до культурних цінностей, а також підведення дітей до визначення місця національної культури у світовій. З огляду на це особливого значення набуває інтеграція інтелектуального, особистого та діяльного компонентів у процесі естетичного виховання при пріоритеті формування чуттєвого, емоційного ставлення дитини до мистецтва, а також підготовка педагога до забезпечення такої спрямованості педагогічного процесу [9].

2.2 Гра на музичних інструментах як вид музичної діяльності дошкільників

Виконавство на дитячих музичних інструментах – важливий вид діяльності дітей у процесі музично-естетичного виховання дошкільників. Поряд зі співом, слуханням музики, музично-ритмічними рухами, гра на музичних інструментах відкриває перед дітьми новий світ звукових фарб, допомагає розвивати музичні здібності і стимулює інтерес до інструментальної музики.

У процесі гри на музичних інструментах удосконалюються естетичне сприйняття й естетичні почуття дитини. Це вид музичної діяльності дітей сприяє становленню та розвитку вольових якостей: витримки, наполегливості, цілеспрямованості, посидючості; вдосконалення психічних процесів – пам'яті, уваги, сприйняття, образного і словесно-логічного мислення. Знайомство з назвами інструментів, їх тембрами, спеціальними музичними термінами (струни, клавіші, медіатор, оркестр і ін) збагачує активний словник дітей, розвиває їх мову; зміцнюється і вдосконалюється дрібна моторика пальців рук. У дітей розвиваються музично-сенсорні здібності, тембровий, регістровий, гармонійний слух, почуття ритму, вміння вслухатися багатопланову і багатоголосні фактуру твору.

Музикування дозволяє розвивати почуття взаємодопомоги та уваги до дій товаришів; активізує всіх дітей, сприяючи координації музичного мислення і рухових функцій організму, розвиває фантазію та творчі здібності, музичний смак, вчить розуміти і любити музику. У процесі гри на музичних інструментах йде засвоєння нотної грамоти. Граючи, діти краще розуміють пристрій музичних інструментів, розрізняють їх звучання, тембр і входять у новий для них світ музичної абетки [3].

Гра на музичних інструментах розширює чуттєво емоційний досвід дитини. Неповторне звучання кожного інструменту викликає у дітей певні почуття і відчуття. Нерідко ці почуття втілюються у вигадані образи. Музичний інструмент допомагає створювати емоційний зв'язок між світом дитини і світом музики. Нарешті, гра на інструментах створює умови для нормалізації психологічного стану дитини.

Гра на музичних інструментах цінна ще й тим, що може застосовуватися в самих різних умовах –

як на заняттях з педагогом, так і в самостійній музичній діяльності, виникає з ініціативи дітей. Музичні іграшки-інструменти входять у життя дитини – його щоденні ігри, заняття, розваги, відповідають схильностям дітей і об'єднують їх у виконавський колектив.

Таким чином, гра на музичних інструментах впливає на всебічний розвиток особистості, має велике виховне та освітнє значення.

Необхідно зазначити, що терміни «музична іграшка» і «дитячий музичний інструмент» умовні.

До перших зазвичай відносять той звучний інструмент, який використовується в сюжетно-рольових іграх.

До других відносять зменшені, спрощені копії справжніх інструментів, схожі з ними за зовнішнім виглядом і способом звуковидобування.

З плином часу встановилося два типи музичних іграшок-інструментів:

Неозвученими (лише зображують інструменти) – призначені для того, щоб створювати ігрову ситуацію, в якій діти, фантазуючи і наспівуючи, представляють себе граючими на музичних інструментах.

Озвучені поділяються на 4 види в залежності від характеру їх звучання:

Іграшки-інструменти зі звуком нефіксованим (невизначеною) висоти – брязкальця, бубни, барабани, кастаньєти;

Іграшки-інструменти, побудовані на одному звуці –сопілки, дудки, ріжки;

Іграшки-інструменти з заданої мелодією (інструменти-автомати) – органчик, музичні шкатулки, музичні скриньки;

Іграшки-інструменти з діатонічним і хроматичним звукорядом – металофони, піаніно, кларнети, флейти, саксофони, баяни, гармоніки, гітари, балалайки.

Музичні іграшки і інструменти, крім того, класифікуються за такими групами:

Група струнних – цитра, домра, балалайка;

Група духових – флейта, саксофон, кларнет, губна гармошка;

Група ударно-клавішних – піаніно, рояль;

Група клавішно-язичкових – баян, акордеон, гармоніка;

Група ударних – бубон, барабан, тарілки, металофон.

Кожен вищезгаданий інструмент відрізняється своєрідним тембром, типом вібратора (джерелом звукоутворення) і способом звуковидобування. Наприклад, у металофона – тембр світлий, дзвінкий, сріблястий; звук утворюється в результаті коливання металевих пластинок, а витягується ударом молоточка. У гітари – тембр світлий, ніжний м'який; звук утворюється в результаті вібрації струн, а витягується за допомогою медіатора.

Застосування в роботі різних музичних іграшок-інструментів дає можливість задовольнити інтерес до музикування дітей різного віку, починаючи з самого раннього – коли їх знайомлять з мелодійним звучанням брязкалець, сопілочок, і закінчуючи застосуванням зменшених моделей справжніх музичних інструментів.

Різноманітність видів музичних інструментів, що застосовуються в практиці, має ще одну перевагу. Гра на них передбачає оволодіння дітьми навичками різного ступеня складності – починаючи від мимовільних помахувань, постукувань брязкальцями, бубонцями до гри мелодій знайомих пісень із запам'ятовуванням розташування звуків на клавішах, струнах.

Для застосування в роботі музичні іграшки та інструменти мають відповідати певним вимогам:

- бути добре налаштованими;
- мати певний чистий тембр;
- бути зручними для дітей з точки зору розміру та ваги;
- володіти простою конструкцією;
- бути міцними, придатними для частого використання в побуті.

Музикування для дітей є цікавою і захоплюючою діяльністю, але варто відзначити, що найбільший інтерес у дітей викликає гра на народних музичних інструментах. Їх яскраве оформлення, колоритний звук – все це приваблює дітей в народному музичному інструменті.

Гра на народних музичних інструментах слід розглядати як модель прояви і становлення музичних задатків дітей, залучення їх в активну музичну діяльність.

Ми спираємося на віковий досвід застосування у вихованні дітей озвучених іграшок, поширених в народі. Найдавніші іграшки з'явилися ще в I-II ст. Про це, зокрема, свідчать експонати Музею іграшок в Сергієвому Посаді. Вони являють собою брязкальця і тріскачки з дерева, просвердлених кісток, пізніше з'явилися іграшки з металу. При розкопках в давньоруських містах знайдені глиняні свистульки різноманітних форм (у вигляді кози, півня, собаки і т. д.).

За допомогою народного інструменту дитина не тільки може проявляти свої емоції, але і керувати ними. Він підсвідомо відчуває, які звуки, тембри, співзвуччя йому подобаються, і ніколи не візьме в руки той музичний інструмент, який буде його дратувати.

У побуті народу, в різних культових обрядах музичні інструменти часто застосовувалися як емоційно впливають. Наприклад, тріскачки, свистки

використовувалися для залучення або відлякування птахів, звірів, ними відганяли («злі сили») і прагнули закликати «добрі»).

Емоційний вплив музичного інструменту посилюється, коли дитина, взявши його в руки, ніби відчуває подих часу, історії розвитку культури свого народу. Граючи на народному музичному інструменті, він входить в особливий світ емоційних переживань, у якому народжуються образи, навіяні звучанням, історією побутування даного інструменту. Провідниками у цей світ образів можуть бути казки, билини, твори пісенного та поетичного народної творчості, сам музичний інструмент як зразок декоративно-прикладного мистецтва.

Реалізація художніх потреб дітей в процесі музикування на народних інструментах, розвиток їх емоційного сприйняття, музичного слуху і почуття ритму, придбання музичного досвіду – все це створює передумови до активної творчої діяльності дітей і письменництва.

Народні музичні інструменти як твори народного прикладного мистецтва допомагають створювати необхідний естетичний настрій, активізують дитяче сприйняття, стимулюючи формування зворотного зв'язку між педагогом і дітьми.

Народні музичні інструменти виступають також у ролі джерел інформації: слухаючи звучання інструментів, діти знайомляться з історією їх створення, візуально їх сприймаючи, пишучи музику, діти осягають культуру свого народу, перебуваючи в її «поле», відчувають себе її ланками [11].

ПІСЛЯМОВА

Сьогодні в нашій країні підвищуються вимоги до виховання і навчання підростаючого покоління. Так, одним з найважливіших виховних напрямів, окреслених Законом України «Про дошкільну освіту», є виховання у дітей любові до України, поваги до родини, шанобливого ставлення до народних традицій і звичаїв, національних цінностей українського народу, державної та рідної мови, а також цінностей інших націй і народів, свідомого ставлення до себе, оточення та довкілля.

Важливо пам'ятати, що формування у дітей дошкільного віку ціннісного ставлення до культури українського народу засобами музично-освітньої діяльності є тривалим процесом. Він не успадковуються, а формується послідовно, системно, із використанням певних принципів, засобів та методів навчання.

Перед нами, педагогами, стоїть завдання надзвичайної ваги – виховати громадянина – патріота своєї Батьківщини, культурну, освічену людину, яка гідна представляти свою державу у всесвітній спільноті. Виконання цього завдання до снаги нашим педагогам. Музичний світогляд дітей значно поширюється завдяки знань народних звичаїв, обрядів, традицій, героїчного минулого та чіткого перспективою світлого майбуття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Буковинські композитори : навч. посіб. / уклад. : А. В. Плішка. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2011. 206 с.
2. Булат Т. П. Микола Лисенко. Київ : Музична Україна, 1998. 168 с.
3. Василенко В. Розвиваю музикою. *Початкова школа*. 2000. № 3. С.4-7
4. Верховинець В. М. Весняночка Київ : Муз.Україна, 1999. 58 с.
5. Гадалова І. М. Методика викладання у початкових класах. Київ : ІСДО, 2004. 260 с.
6. Кабалевський Д. Б. Про «трьох китів» та інші цікаві речі. Київ : Муз. Україна, 1993. 382 с.
7. Ковалів В. Я. Методика музичного виховання на релятивній основі. Київ : Муз.Україна, 1993. 164 с.
8. Коломієць О. М. Хорознавство : навч. посіб. Київ : Либідь, 2001. 203 с.
9. Колесса Ф. Шкільний співаник. Київ : Муз.Україна, 1991. 82 с.
10. Леонтович М. Д. Практичний курс навчання співу у середніх школах України. Київ : Муз.Україна, 1999. 255 с.
11. Методика розучування пісень. Як розучити пісню з дитиною. URL : http://zaspivaj.com/statti/14_metodyka_rozuchuvannya_piseny.html (дата звернення : 10.10.2021).

12. Основні принципи організації уроку музики. URL : <http://ru.osvita.ua/vnz/reports/pedagog/1456/> (дата звернення : 10.10.2021).
13. Падалка Г. М. Учитель, музика, діти. Київ : Муз. Україна, 1982. 144 с.
14. Печерська Е. П. Уроки музики в початкових класах. Київ : Либідь, 2001. 132 с.
15. Леонтьєв П. Б. Дзвінки голоси: музична хрестоматія : 1-2 кл. Тернопіль: СМП Астон, 1993. 344 с.
16. Поплавська Ю. О. Методика навчання музичної грамоти в початковій школі. Вінниця: ВДПУ, 2000. 84 с.
17. Програми та поурочні методичні розробки для середніх загальноосвітніх шкіл: музика 1-4 класи та музика 5-8 класи. Тернопіль : Навчальна книга. Богдан, 2000. 230 с.
18. Раввінов О. Методика хорового співу в школі. 2-ге вид. Київ : Муз.Україна, 1991. 288 с
19. Ростовський О. Я. Методика викладання музики у початковій школі. Тернопіль: Навчальна книга. Богдан, 2000. 230 с.
20. Ростовський О. Я. Педагогіка музичного сприймання. Київ : ІЗМН, 1997. 120 с.
21. Шафран Б. І. Музика в школі : вокальні та ритмічні вправи. Тернопіль: Навчальна книга. Богдан, 2001. 226 с.
22. Хлебнікова Л. О. Методика хорового співу в початковій школі : метод. посіб. Тернопіль : Навчальна книга. Богдан, 2004. 216 с.
23. Художньо-естетичне виховання : мета, завдання, зміст художньо-естетичного виховання. URL : <http://schooln2.dnepredu.com/ru/site/khudozhno---estetichne-vi.html>. (дата звернення : 10.10.2021).

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Інтегрована зайнятість дітей з пріоритетом музичного виховання та елементами казкотерапії

«Подорож до Країни Музичної Казки»
(За фонопедичною системою В. О. Ємельянова)

Програмовий зміст:

Розвивати у дітей стійкий інтерес до музики як до виду мистецтва.

Формувати уміння дітей виразно співати природнім звуком, правильність виконання прийому розспівування та взяття дихання із застосуванням фонопедичної системи В. О. Ємельянова.

Виховувати уміння уважно і зосереджено слухати музичні твори, формувати музичну слухацьку культуру.

Продовжувати вчити дітей поняттю, що музика передає різні настрої людей: сумний, ліричний, урочистий, ніжний.

Закріпити знання дітей про шумові музичні інструменти, провести асоціативну лінію зі звуками природи, розвивати поняття, що все у природі звучить.

Викликати піднесений, емоційний настрій, бажання виконувати музично-ритмічні рухи.

Виховувати позитивне ставлення та стійкий інтерес до ігор, естетичне відчуття краси оточуючого світу.

Попередня робота:

Ознайомлення дітей з творчістю композитора Едварда Гріга, його музичними творами («Ранок», «В печері гірського короля», «Танок Озе»)

Слухання музичних творів різних за настроєм.

Психогімнастика за методикою М. І. Чистякової «Я – листочок», «Я – метелик», «Я – бджілка».

Вивчення пісні «Навесні»

Ознайомлення дітей з казками «Ох», «Летючий корабель».

Музично-дидактичні ігри «Весело-сумно», «Три – кити».

Рухлива гра «Назбирала я горох».

Розучування таночків «Українська полечка трійками», «Танець з квітами».

Ознайомлення дітей з поняттям «Звуки в природі». (слухання фонозапису, імітування дітьми голосів птахів, шуму вітру, шелесту листя, тощо...)

Обладнання:

Відеозапис картин природи до музики Е. Гріга «Ранок».

Телевізор з DVD програвачем.

Шумові музичні засоби для відтворення звуків природи.

Роздатковий матеріал (за кількістю дітей): квіти, сонечка, хмаринки, кити різних кольорів.

Зображення «Дерева – динаміки».

Силует хмаринки.

Макет галявини

(Діти під маршеву музику заходять до залу стають у коло. У дітей на голівках маски листочки, метелики, бджілки, пташки. Серед залу лежать 4 квітки).

Музичний керівник: Діти, ми знову зустрілись у царстві Королеви Музики – музичному залі. Всі

ми з вами знаємо правила поведінки у ньому? Тож давайте привітаємось з вами та з нашими гостями музичною мовою.

Музичне вітання «Добрий день, сонце золоте»

Добрий день – сонце золоте!

Добрий день – небо голубе!

Добрий день – моїй землі!

Добрий день – тобі й мені!

Музичний керівник: Щоб ми комфортно відчували себе в гостях у Музичної королеви пропоную вам розслабитись, відпочити нехай кожен з вас відчує себе частинкою природи.

Психогімнастика

Ось кружляють як листочки,

Мчаться з вітерцем навскочки.

(звучить музика, діти імітують кружляння листочків)

Метелик з квіточки злетів –

Покружляти захотів.

(звучить музика, діти імітують рухи метелика)

Бджілки – справжні трудівниці

Поховались у травичці.

(звучить музика, діти імітують рухи бджілок)

А пташки співають дзвінко

Голосочки як в сопілки.

(звучить музика, діти імітують рухи пташок)

Музичний керівник: Молодці діти, тепер, пропоную вам підійти до стільчиків. (діти під музику ідуть до стільців, сідають.)

(Вмикається телевізор, шумить.) Ой, подивіться, наш телевізик хоче нам щось сказати, ось зараз я до нього підійду, налаштую і ми побачимо, що він нам запропонує. (Картинка ранку).

Діти, ми з вами слухали музику композитора Е. Гріга «Ранок», а зараз, наш телевізор хоче показати нам які картини я уявила під цю музику.

Слайд-шоу «Ранок» Музичний керівник: Діти, що ви побачили, яку пору року? Так, вірно це весна. Ви побачили яка вона чарівна і прекрасна, як природа оживає з кожним кроком її ходи. Скажіть, який настрій викликає у вас ця музика?

Відповіді дітей: Сумний, ліричний, урочистий, ніжний, казковий, добрий...

Музичний керівник: Вірно, молодці малята!
(Звучить ніжна музика заходить Фея Казок)

Музичний керівник: Добрий день, чарівна гостя, ми знаємо, що подорож у нас сьогодні незвичайна і ми очікували гостей, але хто ви?

Фея Казок: Доброго дня усім, я – Фея Казок. Пропоную вам відправитись зі мною до моєї країни, але прошу вас узяти з собою музику, бо завдяки їй оживає все навколо, наповнюється красою і натхненням.

Музичний керівник: Ми згодні відправитись у подорож, але, щоб взяти з собою музику ми повинні настроїти свої природні інструменти, а як називається наш природний інструмент?

Діти: Голос!

Музичний керівник: Тож давайте ми зараз налаштуємо наші голосочки.

Фонопедичні вправи за системою В.О. Ємельянова.

1. «На весняні голоси»

Пригріло весняне сонечко – (плавне дихання із змахами руками)

З пагорбів побіг веселий струмочок – (буль-буль-буль) низхідний хід.

До країв наповнив величезну калюжу (ляп-ляп-ляп)
висхідний хід.

Перелився через край – (Хвиля ш-ш-ш)
з підсиленням амплітуди видиху повітря.

І побіг далі – (жур-жур-жур) низхідний рух.

Вибралися з-під кори жучки – (↓ ж-ж-ж-ж) низький
регістр.

І комахки – (↑ з-з-з) високий регістр.

Розправили крильця – (Крш) змахують руками.

І полетіли хто куди – (тр-тр-тр) високий регістр.

Раптом під купою хмизу щось зашаруділо і виліз
їжачок – (пих-пих-пих)

Ожив під теплим весняним сонечком мурашник
(шу-шу-шу)

Ліс наповнився пташиними голосами (цвірінь,
цвірінь)

От і прийшла весна – (кластер)

2. «Дерево динаміки»

Музичний керівник: Наші голосочки
прокинулись, і ми заспіваємо веселу весняну пісню.
Покажемо нашій чарівній гості, що ми веселі і завзяті
малюки.

Пісня «Навесні»

Фея Казок: Чудово, думаю нам час вирушати.

Музичний керівник: Але де ж наш засіб
пересування?

Фея Казок: А ось моя чарівна хмаринка,
вирушаємо на ній!

(Спускається хмаринка. Діти шикуються біля
«хмаринки» і оббігають під музику зал. Підходять
до І зони, зупиняються)

(На галявині лежить лист.)

Фея Казок: Ось і перша наша зупинка. Але що це тут. (Бере лист, розгортає.) Тут загадка для вас «Як називається вид музичної діяльності в якій поєднується пісня і танець?»

Діти: Хоровод!

Музичний керівник: От ми і покажемо, чи знайомі ми з цим видом діяльності!

Хоровод «Назбирала я горох»

(Заходить дідок Ох)

Діти: Ти хто?

Ох: Ви ж тут охкали, гукали мене от я і прийшов, а зовуть мене Ох, знаєте про мене казку?

Діти: Знаємо!

Ох: Тільки тепер я вас нікуди не відпущу – мені самому самотньо, коли там ще хто мимо пройде....ох...

Музичний керівник: Відпусти нас, дідусю, ми сюди на екскурсію прийшли. А за це ми тобі таночок подаруємо, погляньте, скільки квітів на галявині.

«Танець з квітами»

Ох: Ох, ох, як гарно! Добре, рушайте собі далі, а я у справах піду, може ще когось знайду! (Виходить)

(Підходять до II зони, зупиняються)

«Лабораторія Хмаринки»

(Бутилочки, стакани, відтворюють звуки води музика дощу)

Фея Казок: Подивіться, в яке незвичайне місце ми потрапили! Це лабораторія Хмаринки. Тут якісь

дивні предмети. Я навіть не знаю, що з ними можна зробити.

Діти: А давайте на них заграємо!

Фея Казок: Що ж, спробуємо.(бере пляшечки, показує що з ними робити)

Дмухає у пляшечку – ось тут поселився теплий вітерець,

Бовтає пляшечкою – ось тут шелест моря.

Булькає соломинкою – це дзюрчання весняного струмочка

Переливає воду із склянки у склянку – а це пісенька веселого дощичка.

А тепер спробуйте і ви діти! Перші підійдіть до столику дівчатка...Тепер – хлопчики. Слухаємо музику і створюємо музику весни.

Гра на шумових інструментах

Музичний керівник: Діти, яка чудова музика лунає у нашому залі, а про що вам нагадали ці звуки?

Діти: Про весну. Шум вітерця, дзюрчання струмка, спів

пташок, теплий весняний дощик...

Музичний керівник: Вірно, діти, а що це за звуки такі дивні, мабуть знову гості.

(Заходить Водяний співає пісню водяного)

Водяний: Де це вода шумить, ніби у мене у болоті?

Фея Казок: Це діти створювали музику природи.

Водяний: Заберу я вас до себе, будете мені щодня таку музику грати, бо я воду дуже люблю!

Музичний керівник: Ми не можемо залишитись з тобою, нас дома чекають, а щоб тобі не було сумно, ми на згадку про себе затанцюємо тобі таночок.

Танець «Українська полька трійками»

(Діти ідуть до стільчиків, в цей час навколо галявини розкладаються подушечки)

Водяний: Ой, сподобався мені ваш таночок, добре, не буду вас займати, рушайте собі далі, а я в своє болото піду русалок танцям учити. До побачення!

Діти: До побачення!

Музичний керівник: Вітерець нам приніс ще одну цікаву гру.

Погляньте, у траві загубились сонечка і хмаринки давайте з ними пограємось. Коли музика весела, піднімаємо сонечка, а якщо сумна – піднімаємо хмаринку. Будьте уважні.

Музичні загадки «Весело – сумно»

(Дидактична гра)

Фея Казок: Молодці, малята! Ви справжні знавці музики і казок. Я пропоную повернутись усім у садочок, а для цього ми скажемо чарівні слова перетворення.

Раз, два, три, покрутись,
В дитсадочок повернись!

(Діти повторюють слова, закривають очі, кружляють, уявляють, що вони повернулись у садок)

Музичний керівник: Як чудово, ми знову дома. Вам сподобалась сьогоднішня подорож?

Діти: Так!

Музичний керівник: А в мене для вас є ще один сюрприз. Поверніться і погляньте що у вас на стільчиках? Це маленькі китенята. Всі ви знаєте, що музику тримається на трьох китах – пісні, танцю і марші. Тож допоможіть великим китам знайти своїх діток.

Музично-дидактична гра »Три кити« (пісня, танець і марш)

Музичний керівник: Хочу подарувати вам цих китенят на згадку про нашу подорож, щоб у вас був завжди веселий сонячний настрій і весела музика, пісня будуть з вами завжди. На цьому наше заняття закінчено, дякую за участь і активність. До побачення!

ДОДАТОК Б

Конспект інтегрованого заняття у старшій групі з патріотичного виховання на тему: «Моя сім'я»

Мета заняття:

формувати уявлення про сім'ю як про людей, які живуть разом, кохають одне одного, піклуються один про одного;

виховувати бажання піклуватися про близьких, розвивати почуття гордості за свою родину;

познайомити з трудовими сімейними династіями озерчан.

Матеріали та обладнання:

сімейні фотографії дітей в альбомі, диск з фотографіями династії, грамоти, старі газети зі статтями, картонні рамочки, паперові грудочки на тарілочках, клей ПВА, мокрі ганчірки, м'яч, телевізор, DVD – плеєр.

Попередня робота:

розглядання з дітьми сімейних фотографій, бесіди про членів сім'ї, сімейні традиції;

виготовлення рамочок з картону, скочування грудочок з гофрованого паперу;

розучування прислів'їв про сім'ю.

Словникова робота:

династія, покоління, текстильна промисловість.

Хід заняття

- Хлопці, сьогодні ми з вами поговоримо про сім'ю.

- Як ви думаєте, що таке сім'я? (відповіді дітей)
- Так. Сім'я – це коли у вас є тато і мама, бабусі і дідусі, брати і сестри та інші родичі.
- Послухайте, «сім-я» – це слово складається з двох слів «сім» і «я». Сама назва з'явилася тоді, коли відразу 7 родичів дружно сказали: «Я!»

- Сім'ю шанували з давніх часів. Народ склав багато прислів'їв про сім'ю. Які ви знаєте прислів'я.

(Вся сім'я разом – і душа на місці. Немає миліше дружка, ніж рідна матінка. При сонечку тепло, при матері – добро. Золото і срібло не старіють, батько і мати, ціни не мають.)

- Молодці!

- Сім'ї бувають різні: маленькі і великі, багатодітні коли в сім'ї виховують трьох і більше дітей, дружні і привітні, працьовиті і життєрадісні.

Але неважливо скільки чоловік в родині. Головне, щоб у родині був мир, дружба, повага один до одного, щоб батьки дбали про дітей, а діти щодо батьків.

- Є в Озерах сім'ї, які прославилися своєю працею.

Ви вже знаєте, що з давніх часів у нашому місті розвивалася текстильна промисловість. Люди працювали на фабриках: пряли нитки, ткали тканини. Багато працювали сім'ями і передавали свою майстерність від покоління до покоління, від старших до молодших, такі сім'ї називають династіями. На текстильній фірмі «Ока» найвідоміші династії: сім'ї Кондрашових, Юшиных, Чепелевых. На жаль, зараз фабрика не працює, але трудові подвиги озерчан залишаються в нашій пам'яті.

Нещодавно я познайомилася з Чепелевыми Юлією Олександрівною і Віктором Васильовичем. Зараз вони на пенсії, у них є онуки і правнуки. А коли були молодими, працювали на текстильній фірмі «Ока»: Ю.А. ткалею, а В.В. помічником майстра, усував неполадки в роботі

верстатів. Вони із родинної династії, яка почалася з прабабусі В.В., тут же працювали бабуся, батьки В.В., його дядьки і тітки. Так само працювали на цьому підприємстві брат В.В. з дружиною. Всі працювали з душею, намагалися навчити інших, були переможцями у змаганнях з майстерності. Про цю родину писали в газетах «Зоря», «Текстильник», розповідаючи про їх трудові подвиги.

Ю.А.бережно зберігає свої грамоти та подячні листи, диплом «Майстер – золоті руки». (Показати грамоти та газети). Вона нагороджена орденами і медалями як переможець багатьох змагань, вона намагалася працювати так, щоб у неї було більше всіх метрів тканини. Ю.А. показала мені свої сімейні фотографії. І зараз ми з вами теж подивимосся.

(Показ слайдів по телевізору супроводжую розповіддю про те, хто на фотографії).

Физминутка з м'ячем «Назви пару».

Діти встають у коло (в ряд). Нагадую правила гри:

– я буду кидати м'яч по черзі, і називати слово, а ви ловить м'яч і називаєте пару до мого слова, кидаєте м'яч мені.

Тато - ...(мама), бабуся - ...(дідусь), брат - ...(сестра), чоловік - ...(дружина), діти -...(батьки), син -...(дочка) і т.п.

- Хлопці в кожній сім'ї є фотоальбоми, в яких зберігаються фотографії. Як ви думаєте, навіщо бережуть фотографії? (відповіді дітей).

- Так можна згадати куди їздили, якими були маленькими, побачити своїх родичів молодими.

(Показую альбом.)

- У цьому альбомі зараз знаходяться ваші сімейні фотографії, які займають свої сторінки. Я зараз навмання буду відкривати альбом, чия сторінка відкриється, той і познайомить нас зі своєю сім'єю. Розповість, хто зображений на фотографії, як його звуть, де працює,

що згадується коли бачиш ці знімки, що любите робити разом з мамою (татом) або з бабусею (дідусем) і т.п.

(Діти по черзі розповідають про свою сім'ю).

- Хлопці, молодці! Спасибі за цікаві розповіді. А ви знаєте, як ще зберігають фотографії? (В рамочці вішають на стіну або ставлять на стіл.)

- Так, правильно, в рамочці. Зараз я хочу запропонувати вам прикрасити ось ці картонні рамочки аплікацією з паперових грудочок і подарувати їх комусь із своєї сім'ї. Адже подарунок, зроблений своїми руками самий цінний. Роблячи його, людина вкладає в нього любов, бажання зробити приємне того, кому подарує.

(Діти вибирають рамочки і прикрашають їх за своїм задумом).

- Молодці! У всіх вийшли красиві рамочки. Я думаю, ви доставите радість того, кому її подаруйте.

(Можна взяти фотографію і вставити в одну з рамок, щоб показати, як буде виглядати фото в рамці.)

ДОДАТОК В

Сценарій до Дня Святого Миколая

Ведуча.

Є свято гарне в Україні.
Є свято казки чарівне.
Що Миколай в святій ряднині
Слухняним ласощі несе.

Це свято раз буває в році.
Воно нікого не мине.
Бо Миколай Святий із неба.
В оселю кожному зазирне.
1 зірочка Грудень місяць наступає,
 То й зимі пора вже бути ,
 Зима холоди гукає:

Запрягай вітри у путь .

2 зірочка

Вітри швидко підхопили
Хмару з снігом, холоди,
Над землею пролетіли,
Випав сніг, зима іде.

Пісня «Ой метелиця-зима»

1 дитина

Он, дивіться, покотилась
В небі зіронька ясна.
Десь за лісом зупинилась,
Що то значить? Хто вона?

2 дитина
От, якби до нас вона
в гості завітала,
Миколая привела
і обдарувала,

Разом
Святий Миколаю,
Тебе ми благаєм!
Обдаруй нас теплотою,
Ласкою і добротою,
Щастя дай нашому роду –
українському народу.

Перша зірочка
А листа ви написали
До ангелів із небес?

Ведуча
Так, і вже його послали.

Друга зірочка
Дочекайтеся чудес.

Ведуча

В небі ангели працюють,
Щоб зраділи всі малята,
Миколаю віз влаштують,

Бо чекає кожна хата.

Ангел

Я роблю смачні цукерки,
Шоколадом покриваю,
У яскраву обгортку
Їх старанно загортаю.
Райські яблука збираю,
Стигли, кома дуже соковиті.
Їх у кошики складаю-
Поласують добрі діти.

Ведуча

Скоро у наш рідний край
Завітає Миколай.
Ті, хто слухав маму й тата,
Отримають даруночків багато.
Ну, а ті, хто шкоду робить,
Тільки різочку зароблять.

Ведуча

А допомагають Миколаєві визначити, кому дарувати
цукерки, а кому різки – ангелята. Вони заглядають у
віконечка, як поводять себе діти: слухаються чи
вередують.

Пісня: «Святий Миколай»
(З'являються мишенята)

Ведуча
Ви хто?

Перше мишеня

Ми чемні, виховані мишенята,
І тому чекаємо на подарунок.

Ведуча
А чому ви вирішили, що и виховані?

Друге мишеня
Ми допомагаємо мамі. Зранку попросила нас мама
миша зерняток купити, то ми не сперечалися, відразу до
магазину побігли. Ось пакуночок.

Ведуча
А чи можна подивитись, що ви там купили?

Перше мишеня
Чого це ви у наш пакуночок будете заглядати? В
магазині так добре загорнули.

Ведуча
Ні, ми все ж таки подивимось.
(Розгортає, а там папірці від цукерок)
Оце так зернятка! Оце так виховання! Здогадайтеся, що
вам подарую святий Миколай.

Мишенята
Цукерки? Печиво? Іграшки?

Ведуча
Діти, підкажіть мишеняткам, що їм подарує Святий
Миколай? Але я думаю, все ще можна виправити. Потрібно
піти до мами, чесно їй про це розповісти та вибачитись.

Перший ангел

Ой, бачу свята цього року не буде.

Ведуча
Чому?

Другий ангел
Ходили ми по світу, шукали, але на жаль, чемних та вихованих діток не знайшли.

Ведуча
Любі ангелята, подивіться, скільки у нас діток і всі чемні, виховані, слухняні. А ще вони вміють дружно гратись.

Ігри
«Прибери»
«Передай яблуко» (Передаючи, говоримо «Дякую»
та «Будь ласка»)

Ведуча
От бачите, які у нас чемні та виховані діти. Так і перекажіть Миколаю, адже ми його дуже чикаємо.

Входить Миколай

Миколай
Чи ви знаєте, малята,
Хто я і яке це свято?
Знаю я, малечо мила,
Ви про мене пісню вчили.
Чи ж не хочете співати,
поки буду спочивати?

Миколай сідає на стілець

Пісня «Святий Миколай»

Миколай
Заспівали гарно, діти,
Хіба ж можу не радіти?
А тепер спитати час,
Хто ще вірші знає з вас?

Звучать вірші у виконанні дітей.

Миколай
Які ж ви, діти, молодці!
Уже й не всиджу на стільці.
Треба ноги розім'яти,
У веселу гру пограти.

Гра – танок «Гра у сніжки».

Ведуча
А чи не час роздавати подарунки?

Миколай
Дарунки будуть, та спочатку
Скажіть-но, хлопчики й дівчатка,
Хто з вас вміє дружно гратись?
А хто любить ще й навчатись?
Діток хто не ображає?
Вдома хто допомагає?

Ведуча
Вміємо допомагати,
А ще вмієм танцювати.

Танок «Ми хотіли танцювати»

Миколай

Всі ви, бачу, добрі діти,
Буду я за вас радіти,
Гукну я зараз: «Ангелята»,
Гей, запрягайте ви санчата
І подаруночки збирайте,
У дитсадочок поспішайте.

Входять ангелята

Миколай

Любі хлопчики й дівчатка,
Ось прибули ангелятка,

(Звертається до ангелят)
А скажіть, небесні дітки,
Все по правді, швидко й чітко.
Чи ці діти, що у залі,
Цілий рік були слухняні?

Ангел

Так, вони були чемненькі,
Тата слухали і неньку.

Миколай

Мої любі ангелята,
Розвантажуйте санчата.
Буду я усім малятам
Подарунки роздавати.

Хлопчик

Дуже раді ми дарам,

Але чим віддячить вам?

Миколай

Ваша щедрість, доброта,
Теплі, лагідні серця,
Це подяка є для мене,
Найжаданіша, напевно.
Ви ж дивіться, будьте гарні,
Не вередуйте, не пустуйте.
Щоб слова не стали марні,
За своїм життям слідкуйте.

Перший ангел

В нас вже часу небагато,
Треба далі поспішати.

Другий ангел

Інші діти нас чекають,
Подарунки виглядають.

Миколай

Зірочки, вперед котіться,
Де потрібно, засвітіться.
До побачення, малята,
Чекайте на наступне свято.

ДОДАТОК Г

Сценарій Різдвяного свята

До залу заходять діти, першим іде хлопчик і несе семикутну зірку з багатьма стрічками.

1-а дитина: Мир цій хаті і всім людям,
Не сумуйте від сьогодні!
Народився в Віфлеємі
Сам Месія, син Господній.

ВЕДУЧА: Одним з найзнаменніших і найвеличніших празників святкового календаря, яким започатковується рік, є Різдво Христове. Вшановуючи пам'ять про народження Христа, що подарувало людству надію, у цей день діти і підлітки ходили колядувати, бажаючи господарям щастя та успіхів на новий рік. За це їх обдаровували ласощами чи іншими гостинцями.

Дитина : З Святим Різдвом вітаю,
Всім здоров'я бажаю:
Господарю на воли,
Господиням на квочки,
Хлопцям-дівчатам на гуляння,
Малим дітям забавляння
Христу Богу вихваляння!

Дитина : Я маленький хлопчик.
Виліз на стовпчик,
У дудочку граю,
Христа прославляю!

Дитина : Ой у ліску, в ліску листя на грабі.
Заколядуємо ми своїй бабі.
В нашої баби добрая душа,
Винесе вона цілого книша.

ВЕДУЧА: У багатьох колядках втілено сподівання людей на хороший врожай, а отже й на добробут. Центральними героями колядок є біблійні Марія та Ісус.

ДІТИ співають:

Ой в полі, полі сам плужок оре,
А за тим плужком сам Господь іде.

Діва Марія ризи носила,
Ризи носила, Бога просила.

«Ой вроди, вроди жито-пшениця.
Жито пшениця, всяка пашниця».

Дитина : Ой сів Христос тай вечеряти,
Входить до нього Божая Мати.
Дай мені, сину, від пекла ключі,
Повипускати грішні душі.

Дитина : Ой нате ж Вам, мамо,
Від пекла ключі,
Повипускайте грішні душі.
Та одну душу, тай не випускати,
Що зневажала батька і мати,
Що зневажала, словом корила.
Словом корила, судом осудила.

ВЕДУЧА: Також традиції коляди пов'язані із зимовим Сонцестоянням, тому обрядові танки символізували рух Сонечка по небі.

Діти водят хоровод навколо різдвяної зірки. Пройшовши коло, діти зійдуться в центр, беруть у долоню стрічку, розходяться і проходять коло зі стрічкою в один бік, а потім у другий. Дівчатка можуть покружляти навколо своєї осі, тримаючи у піднятій руці стрічку.

Дитина: Колядин, колядин, я у батька один.
По коліна кожушок, дайте, дядьку, пирожок.
Одчиняйте сундучок та давайте п'ятачок.
А п'ятак недорогий. Дайте тітко ще й другий!

Дитина : Коляд, коляд, колядниця.
Дайте, тітко, паляницю,
А як мало – дайте сало.
Сало велике – тягну за лико.

Лико порвалось, сало зосталось!

Святий вечір!

Дитина : Горобчик летить,

Хвостом вертить, –

А ви, дядьку, переймайте,

Мені копійочку дайте!

Співають:

Пречистая Мати ходила щедрувати.

При столі стояла, Чесний Хрест держала.

Радуйтеся, люди, бо вам Христос буде,

Богу свечу ставте, а нам пиріг дайте –

Хоть горіленький, аби ціленький.

ВЕДУЧА: Різдвяний гурт споряджали заздалегідь, розподіляючи ролі. Хтось був Циганом, Ведмедем, Журавлем, Пастухом, Козою. Міхоноша збирав і носив гостинці, Березі доручали носити Зірку. Також героями різдвяного гурту могли бути козаки-запорожці.

Виходять 4 хлопців-запорожців:

1: В пана господаря тернові двори!

Тернові двори, тисові столи.

А поза столове сидять панове.

Ой сидять, сидять,

Радоньку радять.

2: Тай складімось, браття. та й по золотому.

Та й по золотому,

Та й по червоному.

Та й купім, браття,

Золоті човни. золоті човни,

Срібні весельця.

3. Срібні весельця,

Шовкові шнури.

Та й спістімося, браття.

По тихому Дунаю.

По тихому Дунаю

Аж у Чорне море.

4. Та й підемо, браття,

До царя-султана.
До царя-султана
Кайдани ламати.
Кайдани ламати
Братів визволяти!

Під мелодію маршу роблять кілька танцювальних рухів.

Дитина : Я маленька дівонька,
Як у полі квітонька.
Чобіточки пурпурові,
Будьте з праздником здорові!

Дитина : Коляда, коляда у віконце загляда.
Коляда, коляда, дайте, дядьку, пирога.
Як не дасте пирога, візьму вола за рога!
Та виведу за поріг, та викручу правий ріг.
Буду рогом трубити, а воликом робити.

З святим вечором!

ВЕДУЧА: З давніх-давен різдвяний гурт розігрував виставу, що пророкувала господарям щастя і неабияк розважала усіх діток.

Співають (програють усю виставу: коза спершу весело брикає, а решта дітей намагаються по черзі смикнути її за хвіст чи вухо. Потім, коли запорожці її підстрелили, падає, а Міхоноша її поверає до життя):

Го-го-го, коза сірая,
Го-го, сірая, го-го, білая.
Ой розходися, розвеселися,
По сьому дому, по веселому!
Де коза ходить, там жито родить.
Де не буває, там вилягає.
Де коза ногою, там жито копою,
Де коза рогом, там жито стогом.
А в Михайлівці всі хлопці стрільці.
Встрелили козу в правеє ушко,
В правеє ушко, в саме сердечко.
Пуць! Коза впала, нежива стала,
А міхоноша бере дудочку,
Надима козі та й у жилочку.

Уставай, коза, вставай, сірая,
Господиня йде, ковбасу несе,
Мірку гречечки на варенички,
Та ще й голубець,
На цьому – кінець!
Вклоняються.

ДОДАТОК І

Інтегроване заняття з народознавства з пріоритетом соціально-природознавчої тематики для дітей старшого дошкільного віку «Криниця рідного краю»

Мета: розширювати знання дітей про українські обряди та традиції; з'ясувати разом із дітьми значення води, її властивості, приділивши особливу увагу поняттю «джерельна вода»; узагальнити знання дітей, спираючись на науковий досвід про те, що життя бере свій початок із води і без води неможливе життя взагалі; закріпити знання про українські символи та їх значення у національних обрядах; розвивати інтерес до традицій прашурів; виховувати дбайливе ставлення до води, бажання допомогти людям похилого віку, особливо самотнім.

Попередня робота: бесіди про українські символи та обереги; розучування пісні «Я україночка»; вивчення вірша С. Жупанина «Криниця»; розучування таночка «Рушничок»; бесіда про властивості води.

Словникова робота: журавель, джерело, джерельна вода, зруб, самотній.

Матеріали: українські рушники, криниця, цеберка, дерево калини, український одяг, хатка, тин.

Оформлення: хатина, ліжко, біля хатини – криниця, поруч із якою – кущ калини.

Дійові особи: Ведучий-вихователь, Дід (*дорослий*), Дівчинка-Калина, Дівчинка-Криниця, діти-читці.

Хід:

Під музичний супровід діти заходять до зали.

Ведуча. Діти, яка чарівна музика лине! А скільки гостей, давайте привітаймося з ними!

Діти вітаються з гостями.

А це до нас завітала маленька україночка, вона зараз заспіває нам пісню.

Послухаємо її уважно.

Вихованка виконує пісню «Я україночка».

Ведуча. Про що ця пісня? Яка вона за характером?

Відповіді дітей. Правильно, про нашу рідну Україну. Пісня лірична, мелодійна, як наша мова. *(Декламує.)*

Сьогодні ми не будемо сумувати,

Будемо казочку розповідати. –

Сідайте зручненько,

Слухайте тихенько.

Діти сідають.

Жив собі старенький Дід,

Сам собі варив обід,

Сам город саджав,

Сам полов та сам копав.

Під час слів ведучої заходить Дід, зітхаючи, сідає на лаву.

Вік прожив той дід на світі

Без діток на самоті.

Захворів якось старенький,

Треба в ліжечко лягти.

Дід

Ох, захворів я, в ліжко треба лягати,

Але нікому мене доглядати.

Ведуча. Діти, у Дідуся немає рідних. Як називають таку людину? *Відповіді дітей.*

Дуже важко залишатися самотнім. Людина сама радіє і сумує. Навіть заговорити немає до кого. Особливо важко людині, якщо вона захворіла, лежить, і нікому принести

їй цілющої джерельної води. Давайте підійдемо до Дідуся та запропонуємо йому свою допомогу.

Діти підходять до Дідуся.

Дітки любі, сходіть, будь ласка, до криниці,

Дід

Принесіть попити водиці.

Дитина

А де криниця? Де воду брати? Де, Дідусю, її шукати?

Дід

За хату ідіть по стежині,
Сховалась криниця в калині.

Діти під музичний супровід ідуть до калини, що росте біля криниці.

Ведуча. Оберегами, що захищали від злих сил, уважались у народі рослини, що мали також лікувальні властивості. Найулюбленіше дерево українців – калина, що навесні квітнула білим цвітом, а восени червоніла і чарувала всіх червоними кетягами. Дівчата вплітали цвіт калини у вінок, калиновими гронами прикрашали весільний коровай, також гілки калини ставили перед молодими, бажаючи їм міцного кохання та вічної краси. Калина в українському фольклорі – це символ дівчини.

Дівчинка-Калина

Ідіть, ідіть сюди, до криниці,
Скуштуйте, діти, чарівної водиці.
Цей струмйчок із землі народився,
Прозорим від сонця струмочок зробився.
Криницю робили, душу вкладали,

Щоб старий і малий її шанували.

Ведуча. Діти, криницю з давніх-давен поважали, як символ життя. Її копали на місці джерельця, адже з джерела починається річка. Біля криниці ніколи не можна сваритися, тому що вода має властивість заряджатися не тільки позитивною, але й негативною енергією. Від цього вода втрачає цілющі властивості. Криницю робили з дерев'яних зрубів, а воду набирали за допомогою великої палиці – «журавля», на кінці якої був закріплений гачок із цеберкою, або як у нашої криниці – колесо, на яке накручується ланцюжок. Усі криниці не тільки оберігались, але й прикрашались рушниками. Біля криниці висаджували квіти і завжди калину, яка додає воді лікувальних властивостей.

1-а Дитина

Моя бабуся розповідала,
Як криницю від злого ока
оберігали,
Вишитими рушниками вкривали,
Вкривали та пісні співали.

Діти виконують пісню «Криниця» і танок «Рушничок».

2-а Дитина

Дай, Кринице, водиці, будь ласка,
Чарівної, цілющої, неначе казка.
Дідусь захворів – кахикає,
чхає,
Допомоги нашої чекає.

Криниця

Ой, рідненькі, на вас дуже
чекала,
За спілкуванням сумувала.
Вже цеберку приготувала,
Вичищала та вимивала.

Ведуча. Діти, а хто знає вірш про криницю?

3-а Дитина

Край стежки, у полі, в дзвінку косовицю,
Дід викопав людям глибоку криницю.
Вода в ній прозора, як небо, ясна,
Ще й квітами, травами пахне вона.
В ній радуга стрічки свої умивала
І навіть, повірте, гарнішою стала.
Діти прийшли до чарівної криниці
Хворому Діду набрати водиці.

Хлопчик набирає воду, діти несуть її Дідусеві.

4-а Дитина

Дідусечку, пийте та більш не хворійте!
Будьте здорові!
А ми про вас пам'ятаємо
Та у гості завітаємо.

5-а Дитина

Традиції предків завжди поважали,
Звичаї з дитинства вивчаємо помалу.
З народними звичаями поряд
крокуємо,
Свій край зберігаємо, любимо,
шануємо.

6-а Дитина

Любимо Батьківщину, як тата і неньку,
Бо ми українці – щирі серденьком.
Криниці і воду ми зберігаємо,
Стареньких людей ми поважаємо.

Діти залишають залу під музичний супровід.

ДОДАТОК Д

Українські народні музичні інструменти

Народні музичні інструменти України – це яскрава сторінка історії музичної культури українського народу. Вони виявляють багатство його душі, свідчать про високу матеріальну та духовну культуру. Українські народні музичні інструменти є ще одним підтвердженням наспівного, мелодійного характеру української музики, її багатоголосся.

Своїм корінням народні українські музичні інструменти сягають часів Київської Русі. Після її розпаду на окремі князівства виникли нові історичні умови, які привели до відповідних змін у культурі, побуті, звичаях, що поступово набуло національних ознак.

На конструкції музичних інструментів України, їхньому строї й навіть у назвах позначилися взаємозв'язок і взаємовплив культур різних народів. Але важливо те, що до скарбниці українських народних інструментів увійшли ті, які століттями виготовлялися і вдосконалювалися українськими майстрами, передавалися з покоління в покоління, широко розповсюджувалася серед населення.

Музичні інструменти, як і загальна культура українського народу, мають у своїй біографії драматичні й навіть трагічні сторінки. Історія існування українських народних інструментів свідчить про те, що ще у XVI столітті музиканти об'єднуються у цехи – у Києві, Харкові,

Прилуках, Чернігові. А вже на початку XVII ст., у 1627 році виникають «капелії», при яких існували школи, що готували музикантів-литавристів та сурмачів. Ясно, що такі виконавці потрібні були для спеціальних оркестрів – ратної музики. Кожний полк козацького війська мав свою полкову музику і музикантів (трубачів, сурмачів, литавристів тощо).

У кінці XVIII – на початку XIX ст. виникали й існували цілі рогові оркестри. Вони відзначалися інтонаційною стійкістю, високою виконавською майстерністю.

Серед музичних інструментів особливою гордістю у музичному житті українського народу була кобза-бандура, з якою тісно пов'язаний героїчний епос українського народу, його життєва та волелюбна вдача. Кобза-бандура завжди супроводжувала виконання українських дум. У XVIII ст. бандура стала популярною серед українського та польського народів. Історія донесла до нас імена відомих бандуристів: Остапа Вересая, Андрія Шута, Федора Холодного, Павла Братиця, Михайла Кравченка, Гната Гончаренка.

Духові народні музичні інструменти.

З моменту свого виникнення духові народні інструменти не зазнали великих змін. Народні духові інструменти являють собою пусті трубки виготовлені з дерева або кори. Звук в них утворювався завдяки коливання повітря в самій трубці. Коливання досягається за допомогою губ або спеціальним приладом – язичком.

ВОЛИНКИ. Дуда, коза, баран, міх – все це назви одного і того самого народного музичного інструмента, що відомий багатьом народам світу. Найбільш розповсюджена його назва – волинка. Вона виготовляється з вичиненої шкіри кози, або теляти. З цієї шкіри роблять суцільний міх, який служить резервуаром повітря. В один з отворів міха

вставляють трубку, через яку музикант вдуває повітря. Друга трубка – ігрова. У ній, крім пищиків, є 6 отворів для зміни висоти звуку. Третя трубка з басовим пищиком забезпечує бурдонний (постійний) звук. Наповнивши міх повітрям, музикант натискує на нього ліктем і посиляє повітря в ігрову та бурдонну трубку, викликаючи верескливе звучання пищиків.

Волинки дійшли до нас із давніх часів. Грали на них переважно пастухи.

У Стародавньому Римі волинка звучала в театрі й військовому оркестрі. У Франції XVIII століття на ній віртуозно грали професіональні музиканти. В Шотландії ансамбль волинщиків й у наш час супроводжує урочисті паради. В Україні цей інструмент входив до складу оркестру війська Запорізького, а тепер звучить переважно у західноукраїнських областях. Виготовляючи волинку, гуцульські майстри прикрашають її різьбленням, скульптурною голівкою кози.

ЖАЛІЙКА – дерев'яна дудка. У її кінець вставляється пищик. У верхній частині має 6-9 отворів для підсилення звучання. На кінець трубки надівається розтруб, що виготовлюється з коров'ячого рогу або берести. Жалійка має різкий, голосний, гугнявий звук. Інструмент використовується в п'єсах награвального, танцювального характеру.

БРЬОЛКА – народний інструмент типу гобоя з подвійним пищиком (язичком). Схожий на жалійку, але значно м'якший та благозвучніший, використовується в танцювальних, хороводних п'єсах.

СВИРІЛІ, КУВИЧКИ. У всьому світі відома багатоствольна флейта, яку в стародавні часи називали флейтою. В українській народній музиці відомо кілька різновидів багатост-вольної флейти. Найпростіші з них – кувички. Музиканти розрізняють свирілі із свистко-вим

пристроєм і без нього, правосторонні й лівосторонні, залежно від висотного розташування звуків у висхідному чи зворотному порядку. Кувички мають ще одну назву – кугікли – це набір дерев'яних дудок. Кожна дудка має один звук. Інструмент не має певного діапазону. В оркестрі застосовується рідко.

СВИСТУЛЬКИ, ОКАРИНИ. Окарина в перекладі з італійської – гусенятко. Так назвали свисткову флейту, що робиться з дерева, має яйцевидну (сферичну) форму і свистковий пристрій. Інструмент має десять ігрових створів. Звучання окарини казкове, часом фантастичне. Грають на окарині, імітуючи звуки диких тварин, птахів, особливо кування зозулі.

Серед дитячих іграшок та виробів декоративно-прикладного мистецтва зустрічаються керамічні пташки, коники, козлики, баранчики, яскраво розмальовані й покриті поливою. Це – свистульки, на них можна виконувати прості мелодії. Свистульки у вигляді птахів, тварин та риб належать до окариноподібних народних інструментів.

СОПІЛКА ТА ЇЇ РІЗНОВИДИ. Сопілка – один з найбільш розповсюджених у музичному побуті України інструмент. З глибини тисячоліть дійшов він до нас із багатьма назвами: сопілка, денцівка, флюяра, зубівка, теленка... За кожною назвою криється принципова конструктивна відмінність, нові специфічні прийоми видобування звуку. Виготовляли сопілки з верби, клена, калини, смереки, груші, бузини. На Гуцульщині така сопілка зветься денцівкою. Звук у неї соковитий, насичений.

Флюяра – різновид сопілки, обидва кінці у неї відкриті, видобувати звук на ній важко. Сріблясто-витончена мелодія флюяри відповідає мальовничій природі Карпатських гір.

Серед різновидів сопілки є текленка – інструмент, у якого обидва кінці відкриті, ігрових отворів немає.

Дві спарені одночасно сопілки називають денцівкою або жоломийкою. У залежності від сировини, з якої виготовлений інструмент, кожна сопілка має своє відповідне звучання – пронизливе, густе, оксамитове, а інколи сопілка скиглить сумним, тужливим голосом.

СУРМИ. Численні літературні джерела донесли до нас відомості про побутування у військовій музиці українського козацтва дерев'яної конусоподібної трубки, що звалася сурмою або козацькою трубою. На жаль, тогочасний інструмент не зберігся.

Не маючи точних відомостей про будову старовинної сурми, дослідники роблять припущення, що існували два різновиди цього інструмента. Перший – з мундштуком, без пальцевих створів, другий – з тростинкою (пищиком) і пальцевими створами.

Сучасні українські майстри надають перевагу другому різновиду. На його основі виготовляють сурми різних розмірів. Відомі імена майстрів: В. Зуляк, О. Шльончик, Л. Деменчук, А. Заярузний.

Сьогодні сурми відроджуються в українській музиці як оркестровий інструмент.

ТРЕМБІТА, РІГ, РІЖКИ. У музичному побуті мешканців Карпат нерідко можна зустріти овіяний легендами екзотичний інструмент, який здавна був супутником гуцулів. Це – трембіта. У старовину вона була сигнальним інструментом. Кілька дозорців, які розміщувалися на вершинах гір, сигналом трембіти передавали звістку про наближення ворога. У наш час сигналом трембіти повідомляють про приїзд артистів у гірське село, початок весілля чи іншого урочистого свята. З давніх часів збереглася традиція звуками трембіт сповіщати про перший вихід худоби на гірські пасовиська.

Іноді трембітарі подають сумну звістку про смерть когось із гірських жителів.

Зовні трембіта – це дерев'яна конусоподібна трубка довжиною два-три метри. Виготовляють її так: зрізають прямий стовбур смереки, обстругують, надаючи погрібної форми інструмента. Потім розколюють її уздовж на дві-три частини і виймають серцевину. Утворені тонкі стінки складають і герметично обгортають березовою корою, попередньо вставивши у тонкий отвір трембіти мундштук.

На волинському Поліссі можна зустріти вкорочену трембіту, один-два метри довжиною. Інколи функції трембіти виконує дерев'яний гуцульський ріг. Та найдавнішими з подібних інструментів вважаються натуральні роги тварин, що тисячоліттями використовувалися як сигнальні інструменти, а пізніше були пристосовані для задоволення естетичних потреб. Ще у XVIII ст. в центральних губерніях Росії поширений був володимирський ріжок.

ВОЛОДИМИРСЬКИЙ РІЖОК отримав розповсюдження у XVIII-XIX ст. в центральних губерніях Росії. Ріжок має м'який тембр, дещо гугнявий, нагадує звучання гобою. За характером більш світлий. Володимирський ріжок має різновиди: сопрано (діапазон – «соль» першої октави – «сі» другої октави); альт (азон: «до» першої октави – «мі» другої октави); тенор (фа) «соль» малої октави – «ля» першої октави). Настроєні ріжки діатонічно. В оркестрі соло ріжка зустрічається дуже рідко, частіше використовується в ансамблях з 3-4 інструментів.

Струнні народні музичні інструменти в Україні

БАНДУРА (польськ. – bandura; походить від грецької паудойра – триструнний інструмент) – український багатострунний шинковий музичний інструмент. Починаючи з XVI ст. літературні та іконописні

джерела згадують про існування на території України струнних музичних інструментів, що звалися кобзами, мали різну форму і конструкцію, вимагали відмінних прийомів гри. Серед цих інструментів з'являлись і такі, що мали поруч з ладовим грифом струни на корпусі. У них і втілено було ідею майбутнього акомпануючого інструмента, на якому не перебирають струни, а видобувають щипком сріблясті звуки з певних струн. Так, звільнившись згодом від ладів та замінивши їх на грифи, цей інструмент став оригінальним витвором українського народного мистецтва, грою на якому супроводжували свої пісні та думи легендарні кобзарі. І сьогодні цей інструмент служить емблемою українських народних музичних інструментів. У літературі зустрічається назва кобза.

Корпус кобзи-бандури – овальний видовбаний з верби, груші, горіха чи іншого дерева. Кількість струн на інструменті коливалася від 7 до 20 і більше. По формі бандура – інструмент лютневого сімейства, а по звуковидобуванню бандура відноситься до гусельного сімейства. Нерідко виконавці застосовують для гри плектр.

Бандура звучить як сольний інструмент, але найчастіше використовується в ансамблі. На Україні утворена Державна капела бандуристів України.

БАС. БАСОЛЯ. КОЗОБАС. У невеличких народних ансамблях і оркестрах в Україні, зокрема у троїстих музиках, зустрічається акомпануючий інструмент, що зветься бас, басоля. Його зовнішній вигляд нагадує скрипку або віолончель. У центральних та східних регіонах України зустрічається чотириструнна басоля, а в західних – триструнна. Грають на басолі смичком. На Закарпатті є п'ятиструнна басоля. Оригінальним народним інструментом, що увібрав у себе ряд елементів музичного побуту Гуцульщини, став козобас. Під акомпанемент басолі на весіллі водили козу. Пізніше виникла ідея зробити

басоллю з прикрасою – голівкою кози. То ж не дивно, що його назвали козобасом. Цей інструмент найчастіше зустрічається у фольклорних ансамблях.

ЛІРА – струнний щипковий музичний інструмент з найдавніших часів відомий народам Близького Сходу, Єгипту, Греції, Риму. Виконавець грає на лірі сидячи, корпус інструмента спирається на його коліно. Звуковидобування на лірі здійснюється переборами струн пальцями (або плектром). За конструкцією ліра близька до кіфари. Класична ліра має 7 струн, але з роками кількість струн змінювалася.

В Україні, Білорусі та Росії ліра відома ще з часів середньовіччя (X ст.). У X-XII ст. ліра заявила про себе урочистою музикою в найбільших королівських палацах Європи. Була пора, коли композитори писали для неї твори, музиканти-віртуози давали відкриті концерти в аристократичних салонах. Та був і період, коли ліру брали в руки лише каліки, старці, щоб заробити на хліб.

Ліра (існують інші назви: лера, реля, рыле, рыля) була часто супутником кобзи-бандури. Проте лірники не відігравали в житті народу такої соціальної ролі, як бандуристи.

Темброві можливості та обмежені прийоми гри на лірі зумовили переважно сумний, церковний репертуар лірників.

У наші часи виконання на лірі знову відроджується. Цей інструмент входить до складу оркестру народних музичних інструментів, фольклорних оркестрів та ансамблів.

СКРИПКА (від старослов'янської скрипати – скрипіти) – струнний смичковий інструмент. Класичний вид його вироблявся ще в XV-XVI віках одночасно у різних країнах (Польщі, Італії, Франції). На півночі Італії виникли цілі школи скрипкових майстрів, особливо в Кремене, де

працювали Андре та Ніколо Амати, Дж. Гварнері, А. Страдиварі. Саме цими майстрами була розроблена конструкція скрипки, яка й у наш час є найкращою. Група скрипкових інструментів заклала основу класичного складу симфонічного оркестру ще в середині XVIII ст. Скрипка інтенсивно розвивається і як сольний інструмент. Нові жанри інструментальної музики XVII-XVIII століття – сольна соната і сольний концерт – виникли спочатку саме як жанри скрипкової музики.

ТОРБАН. У середні віки в Європі був відомий лютнеподібний інструмент з двоповерховою головкою грифу. На вищому знаходились струни, що вільно проходили поруч з грифом. Корпус його був глибокий і овальний.

У XVIII ст. торбан з'явився у Польщі на Україні, потім в Росії. Гриф у цього інструмента був значно ширший. Видобування звуку здійснювалося щипком пальця. До нас дійшли відомості, що торбан за своїм походженням є італійським інструментом, який через Польщу потрапив на Україну. Інші говорять про те, що внаслідок творчого поєднання конструктивних елементів лютні та бандури на Україні виник торбан. Торбан мав елегантну вишукану форму, вимагав складних прийомів гри і був доступний лише для аристократичних сімей, козацьких старшин. Називали його «панською бандурою».

ЦИМБАЛИ (від угорської – *cimbalot*) – струнний ударний музичний інструмент, який має дерев'яний корпус трапецієподібної форми з натягнутими на ньому струнами. Видобування звуку на цимбалах здійснюється завдяки ударами палички (або колотушки) по струнам.

Цимбали відносяться до найстаріших музичних інструментів. Перші зображення його знайшли на давньоассирійських пам'ятниках. У Західній Європі

цимбали були розповсюджені в Угорщині. У кінці XIX ст. цимбали були реконструйовані музичним майстром В.Шундой. В оркестрі народних музичних інструментів виконавець бере цимбали на коліна. Цимбали використовуються як сольний, так і оркестровий інструмент. Цимбали і сьогодні входять до складу народних музичних оркестрів Угорщини, Польщі, Румунії, Росії, України.

Народні ударні та шумові музичні інструменти в Україні.

Українські ударні народні інструменти виникли ще раніше, ніж струнні та духові. У XVII ст. старовинні бубни перетворилися у барабани, литаври і бубон з бубонцями. Народні ударні інструменти в оркестрі замінюються на трикутник, кастаньєти, бубон, коробочку, тарілки, малий барабан, з певною висотою дзвіночки, литаври, ксилофон.

Музична культура України, як і її загальна культура розвивалася під впливом музичних культур сусідніх країн. Саме тому в музично-виконавській практиці України і сьогодні зустрічаються такі народні музичні інструменти, які вважаються характерними для інших країн, наприклад Росії. Такими інструментами є ложки дерев'яні, накри, рубель.

У народній музиці, що супроводжувала ігри, весілля, календарні, релігійні свята та обряди, широко використовувалися такі предмети побутового вжитку, як ложки, рубель з качалкою. Можна зустріти народні кастаньєти, зроблені з двох дерев'яних спарених ложок. На них музикант відбиває різноманітні ритмічні малюнки, імітує цокіт кінських копит.

ЛОЖКИ ДЕРЕВ'ЯНІ – звичайні селянські супові ложки. Щоб вони звучали голосніше, використовують

тверді та «дзвінкі» породи дерев. Звук ложок нагадує звук кастаньєт, але більш відкритий по тембру.

ТРИСКАЧКИ – набір дерев'яних дощочок (20), які нанизані на жильну струну й утворюють сухий та різкий звук. На тріскачках вистукують грайливі ритмічні фігури.

НАКРИ – невеликі глиняні горщики з натягнутою на них шкірою. Вони були введені В. В. Андрєєвим, але зараз вони майже не застосовуються. Їхнє місце зайняли литаври.

РУБЕЛЬ – дошка з нарізаними поперек зубцями. Грають на рублі твердою палицею, утворюючи сухий іскристий потік звуків. Уживається рубель у п'єсах жартівливого, скерцозного характеру.

Найпоширенішим ударним інструментом у народній музиці є БУБОН (решітка). Легкий дерев'яний обідок, обтягнутий з одного боку шкірою – це найпростіша конструкція бубна, що був відомий на Україні ще за часів Київської Русі. Сучасні матеріали, металеві дзвіночки, тарілочки, гарне оздоблення змінили виїляд бубна, що завжди супроводжував танцювальну музику, входив до складу полкової музики війська Запорізького. Серед виконавців-бубністів на Україні добре відоме ім'я Павла Дубровенка, який грав у квартеті цимбалістів у Державному українському народному хорі. Талановитий народний виконавець на бубні не тільки відбивав ритм, мелодії, а й прикрашав їх виклад то несподіваним, але доречним акцентом, то дзвіночками бубна, то ударом ліктя по колу натягнутої шкіри.

Із західних областей України в інші регіони країни прийшов екзотичний ударний інструмент, що за специфічне забарвлення звуку зветься БУГАЙ. У невеличкій конусоподібній діжечці верхній отвір обтягнуто шкірою. До неї в центрі прикріплено пучок

конячого волосся. Музикант зволоженими у квасі руками сіпає за волосся і видобуває найбільш стійкі звуки акорду.

Виробничо-практичне видання

**Виховання у дітей дошкільного віку ціннісного
ставлення до культури українського народу засобами
музично-освітньої діяльності**

Методичні настанови

Укладач:

Мудрик Петро Михайлович

